

PERHE ON YKKÖNEN

Perheleiritoiminta vankilassa

SISÄLLYSLUETTELO

1. PERHELEIRIOPPAAN TARKOITUS	3
2. PERHELEIRIN JÄRJESTÄMINEN	4
3. VASTUULLINEN VANHEMMUUS –PERHELEIRI	11
3.1. KUVAILULEHTI	11
3.2. TEORIATAUSTAA	12
3.3. VASTUULLINEN VANHEMMUUS –LEIRIAINEISTON ESITTELY	13
3.4. VASTUULLINEN VANHEMMUUS –PERHELEIRIN OHJELMA	14
3.5. VASTUULLINEN VANHEMMUUS – LEIRIOSIOIDEN SISÄLLÖT JA KÄYTÄNNÖN TOTEUTUS	21
3.6. MEIDÄN LAIVAMME MAAILMAN TUULISSA – VAIHTOEHTOINEN VANHEMMUUSTEEMAINEN LEIRI	50
4. VAPAUTUVAN VANGIN PERHELEIRI	55
4.1. KUVAILULEHTI	55
4.2. VAPAUTUVAN VANGIN PERHELEIRIN ESITTELY	56
4.3. VAPAUTUVAN VANGIN PERHELEIRIN TOTEUTUS	56
4.4. VAPAUTUVAN VANGIN PERHELEIRIN OSIOIDEN SISÄLLÖT JA KÄYTÄNNÖT	59
5. RIKASTA MINUA! –PARISUHDEKURSSI	63
5.1. KUVAILULEHTI	63
5.2. RIKASTA MINUA! –KURSSIN ESITTELY	64
5.3. RIKASTA MINUA! –KURSSIN OHJAAJAKOULUTUS	65
5.4. RIKASTA MINUA! –KURSSI VANKILAN PERHELEIRILLÄ	66
6. SOLMUJA PARISUHTEESSA – KURSSI	68
6.1. KUVAILULEHTI	68
6.2. SOLMUJA PARISUHTEESSA – KURSSIN ESITTELY	69
6.3. SOLMUJA PARISUHTEESSA –KURSSIN OHJAAJAKOULUTUS	70
6.4. SOLMUJA PARISUHTEESSA –KURSSI VANKILAN PERHELEIRILLÄ	71
7. PERHETYÖHÖN LIITTYVÄÄ KIRJALLISUUTTA	74
8. PERHETYÖTÄ TEKEVIEN TAHOJEN YHTEYSTIETOJA	75

Kansikuva: Vilppulan vankilan Perhelä

Valokuvat: Raili Nieminen

1. PERHELEIRIOPPAAN TARKOITUS

Tämän oppaan tarkoitus on esitellä muutamia käytännössä kokeiltuja perheleirimalleja sekä antaa tietoa, ehdotuksia ja ideoita perheleirin järjestämiseen vankilassa. Opas on tarkoitettu erityisesti niille työntekijöille, jotka järjestävät perheleiriä ensimmäistä kertaa, mutta myös kokeneille perheleirien ohjaajille oppaasta voi löytyä jotain uutta.

Oppaassa oleva aineisto perustuu Vilppulan vankilassa pidettyihin perheleireihin. Vuosien 2005-2007 aikana Vilppulan vankilassa on järjestetty 11 alueellista perheleiriä ja kaksi Vilppulan vankilan omaa perheleiriä. Leirejä pidetään Vilppulan vankilan alueella erillisessä rakennuksessa, jota kutsutaan Perheläksi.

Perheleirejä on toteutettu yhteistyössä eri tahojen kanssa. Yhteistyötahoina ovat olleet alueen vankilat, Kataja – Kestävän parisuhteen kasvu ry., Kriminaalihuollon tukisäätiö, Kriminaalihuoltolaitoksen Tampereen aluetoimisto sekä lasten- ja vapaa-ajanohjauksen osalta Jämsän seudun koulutuskeskuksen Sosiaali- ja terveysalan oppilaitos.

Perheleirit ovat strukturoituja ja teemallisia leirejä. Niiden tavoitteena on olla voimavarakeskeistä perhekuntoutusta. Perheleirien sisältöinä on parisuhteen ja vanhemmuuden taitojen vahvistaminen sekä vuorovaikutustaitojen edistäminen. Lisäksi perheleireillä tarjotaan mahdollisuus perhesuhteiden hoitoon ja perheiden yhteiseen, ohjattuun vapaa-ajan toimintaan.

Opas sisältää ohjeita perheleirin järjestämiseen. Ohjeiden on tarkoitus olla muistilista niistä asioista, mitkä pitää ottaa huomioon perheleirin järjestämisessä.

Oppaassa esitellään seuraavat perheleirimallit:

1. Vastuullinen vanhemmuus –perheleiri
2. Vapautuvan vangin perheleiri
3. Rikasta minua! –parisuhdekurssi
4. Solmuja parisuhteessa –kurssi

Vastuullinen vanhemmuus –perheleirin ja Vapautuvan vangin perheleirin aineistot ovat vapaasti käytettävissä. Rikasta minua! – ja Solmuja parisuhteessa –kurssien pitäminen edellyttää osallistumista Kataja ry:n järjestämään ohjaajakoulutukseen.

Oppaan pääasiallinen kirjoittaja toimii perhetyön erityisohjaajana Vilppulan vankilassa. Vankilan tehtävänä on järjestää alueellisia perheleirejä yhteistyössä aluevankilaan kuuluvien muiden vankiloiden kanssa sekä kehittää vankeinhoidon perhetyötä yleensä. Perhetyö ja perheleiritoiminta kehittyvät jatkuvasti uusien kokemusten myötä. Perheleireillä tullaan kokeilemaan jatkossakin erilaisia teemoja ja ideoita. Tulevaisuudessa mahdollisesti laaditaan tälle oppaalle jatkoa, joka olisi laajempi parisuhdetta ja vanhemmuutta tukeva ohjelmakäsikirja.

Vilppulassa elokuussa 2007

Raili Nieminen

2. PERHELEIRIN JÄRJESTÄMINEN

PERHELEIRITOIMINNAN SUUNNITTELU ALUEVANKILAN TASOLLA

Aluevankilan tasolla voidaan koordinoida alueen vankiloiden perheleirisuunnitelmia ja yhteistyötä perheleirien järjestämiseksi. Tämä otetaan huomioon vankiloiden tulostavoitteissa ja talousarvioissa.

PERHELEIRIN SUUNNITTELU VANKILASSA

Perheleirin huolellinen suunnittelu etukäteen on tärkeää. Perheleiri voidaan järjestää vankilan omana leirinä tai alueellisena leirinä.

Perheleiriä suunniteltaessa päätetään

- leirin kohderyhmä
- tavoitteet
- teema
- leirin ohjaajat ja valvontahenkilöstö
- leiripaikka.

HENKILÖKUNTA

Leirillä tulee olla riittävästi perheleirien järjestämisestä kiinnostunutta ja ammattitaitoista henkilökuntaa. Yksi leirin ohjaajista toimii leirin johtajana. Mikäli aikuisille on omaa ohjelmaa, lapsille pitää olla erikseen riittävästi lastenhoitajia/lastenohjaajia lasten lukumäärä ja ikärakenne huomioiden.

Henkilökunnan työaika leirillä tulee sopia oman esimiehen tai vankilanjohtajan kanssa. Leirillä työskentely vaatii ohjaajilta kokoaikaista ja hyvin intensiivistä läsnäoloa. Leirin aikana työpäivät ovat 12-14 tunnin pituisia. Leirin ajalta maksetaan työaikakorvaukset virkaehtosopimuksen mukaisesti. Leirille osallistuneen henkilökunnan tulee halutessaan saada palautumista varten työstä vapaata heti leirin jälkeen.

VALVONTA

Leirillä tulee olla riittävä, turvallisuusnäkökohdat huomioon ottava valvonta. Yöajan valvonnasta on sovittava erikseen.

RAHOITUS

Rahoitus selvitetään leirin suunnitteluvaiheessa ja tehdään vankilan tarvitsema kustannusarvio. Vankila maksaa yleensä leirin ruokailut ja majoituksen. Kustannuksia voi aiheutua ulkopuolisista ohjaajista ja materiaalihankinnoista. Perheille voidaan järjestää yhteiskuljetus leiripaikkaan vankilan autolla. Mikäli perhe tulee omilla kyydeillään, perhe myös maksaa itse omat matkakustannuksensa. Tarvittaessa perhe ohjataan anomaan kotikunnan sosiaali-toimistosta toimeentulotukea perheleiristä aiheutuviin matkakustannuksiin.

LEIRIHAKU

Perheleiri tulee laittaa haettavaksi riittävän ajoissa ennen suunniteltua leiriajankohtaa. Hakuvaiheessa tiedotetaan perheleirin ajankohta, paikka, teema ja muut tarvittavat tiedot. Leirille voi hakea omakätisellä hakemuksella tai tätä varten suunnitellulla hakulomakkeella. Esimerkki leiritiedotteesta ja hakulomakkeesta on tämän luvun lopussa liitteinä 1-2.

Leiri voi olla myös suunnattu tietyille kohderyhmälle ilman avointa hakua tai leiri voidaan järjestää tietyn vankilassa järjestetyn toiminnan päätteeksi.

LEIRILLE OSALLISTUVIEN VALINTA

Leirin osallistujia valittaessa huomioidaan vankeuslaissa olevat edellytykset sekä mm. seuraavia tekijöitä:

- osallistuminen tukee vangin rangaistusajan suunnitelmaan kirjattuja tavoitteita
- vangin sitoutuneisuus vankilassa tehtävään perhetyöhön
- perheen motivaatio
- perhekuntoutuksen tarve
- valvonnalliset seikat (lupaehtojen noudattaminen on todennäköistä)

Päätökset perheleirivalinnoista tekee yleensä vankilan johtaja. Päätöksen mukana vangille ja perheelle lähetetään leirikirje, joka sisältää tarvittavat ohjeet leirille osallistumisesta. Leirille osallistuvien vankien kanssa voidaan pitää etukäteen yksi tai useampia suunnittelukokouksia. Myös perheiden kanssa voidaan järjestää ennen leiriä suunnittelukokous, mikäli se on mahdollista. Esimerkki leirikirjeestä on liitteessä 3 tämän luvun lopussa.

VANGIN OSALLISTUMISVELVOLLISUUDEN TÄYTTÄMINEN

Vangin osallistuminen perheleirille voidaan katsoa osallistumisvelvollisuuden täyttämiseksi. Sen vuoksi hänelle maksetaan leirin ajalta toimintarahaa. Vangin osallistuminen perheleirille arvioidaan sen suhteen, miten se on toteuttanut rangaistusajan suunnitelman tavoitteita ja kirjataan Rangaistusajan suunnitelman toiminta –osaan kohtaan toteutunut toiminta (sosiaaliset sidokset ja elämäntapa) sekä kohtaan Ohjelmat/Sosiaalinen kuntoutus (vuorovaikutustaito -ohjelma).

SÄÄNNÖT

Leirille laaditaan säännöt, joissa on ohjeita esim.

- puhelimen käytöstä
- liikkumisrajoista
- kauppa-asioinnista
- päihteettömyydestä
- leiriläisten välisistä pelisäännöistä
- leiripaikan sääntöjen noudattamisesta.

Säännöt tiedotetaan leirin osallistujille suullisesti ja/tai kirjallisesti ja heidät sitoutetaan sääntöjen noudattamiseen jo mielellään ennen leiriä.

Mikäli vanki ei perheleirillä noudata sovittuja sääntöjä, hänet voidaan poistaa leiriltä. Äärimmäisissä tilanteissa voidaan koko perheleiri keskeyttää.

RUOKAILUT

Leirin ruokailut suunnitellaan etukäteen riippuen leiripaikan tarjoamista mahdollisuuksista. Ruokailut voidaan järjestää täysihoitona tai valmistaa ainakin osaksi yhdessä. Vaihtoehtoisesti kukin perhe voi laittaa ateriansa itse ja nauttia ne perheen kesken.

LEIRIOHJELMA

Perheleiri suunnitellaan etukäteen mahdollisimman tarkasti. Leirillä on oltava selkeät rakenteet sekä riittävän jäsentynyt ja monipuolinen ohjelma. Päivien aloitusten ja lopetusten sekä ohjelman etenemisen tulee olla selkeät. Päiväohjelma voidaan jakaa osallistujille etukäteen tai leirin alkaessa. Leiriohjelman tulee olla joustava, jotta leirin aikana voidaan huomioida esim. sään vaatimat muutokset leiriohjelmaan sekä leiriläisten toiveet ohjelman suhteen. Koska osallistujat eivät yleensä tunne toisiaan entuudestaan, osallistujien ryhmäytymiseen tulee kiinnittää huomiota ohjelman laatimisessa. Turvallisen ja luottamuksellisen ilmapiirin rakentuminen leiriläisten kesken avaa mahdollisuudet avoimeen ja toisia arvostavaan keskusteluun sekä vertaistuen hyödyntämiseen. Leirin osallistujilta edellytetään osallistumista leirin ohjelmaan ja vastuutehtävien hoitamiseen.

Leirin aikana ohjaajien tulee sopia työnjaosta ja vastuutehtävien jakamisesta. Valvontahenkilöstöön kuuluva työntekijä vastaa leirin vartioinnista ja turvallisuuskysymyksistä. Leirin aikana ohjaajien tulee pitää säännöllisesti keskinäisiä palavereja, joissa keskustellaan leirikokemuksista ja leiriä koskevista tuntemuksista, suunnitellaan seuraavia asioita sekä puhutaan muista esille nousevista asioista.

ARVIOINTI

Leirin päättyessä osallistujilta pyydetään palautetta leiristä joko suullisesti keskustellen ja/tai kirjallisesti palautelomakkeella.

Leirin jälkeen pidetään henkilökunnan kesken arviointipalaveri, jossa keskustellaan leirin kokemuksista, tehdyistä huomioista ja kirjataan muistiin asioita seuraavaa leiriä varten.

VILPPULAN VANKILA järjestää
Länsi-Suomen aluevankilan yhteisen
PERHELEIRIN 5.-7.2.2007

Leirin teemana on Vastuullinen vanhemmuus

Leiri alkaa maanantaina klo 14 ja päättyy keskiviikkona klo 14. Perheleirin tavoitteena on tukea vangin perhesuhteita yhdessäolon ja vanhemmuutta edistävien teemojen avulla. Leirin vetäjänä toimii perhetyön erityisohjaaja Raili Nieminen Vilppulan vankilasta. Leirillä on lisäksi muita ohjaajia.

Leiri on tarkoitettu lapsiperheille sekä isille tai äideille lapsiensa kanssa. Leirillä on toiminnallista ohjelmaa koko perheille sekä muutamia erikseen vanhemmille ja lapsille suunnattuja osioita. Leirille valittavien perheiden tulee sitoutua osallistumiseen leirin ohjelmaan ja vastuutehtävien hoitamiseen.

Leirille pääsee neljä perhettä Länsi-Suomen aluevankilan vankiloista. Leiripaikkana on Vilppulan vankilan Perhelä. Leirin aikana ruoka ja asuminen ovat ilmaisia. Vangeille suositellaan maksettavaksi leirin ajalta toimintarahaa. Vangin tulemisesta Vilppulaan huolehtii lähettävä vankila. Perhe huolehtii omasta tulostaan Vilppulaan ja vastaa omista matkakustannuksistaan.

Leirille osallistuvat perheet valitsee Vilppulan vankila hakemusten ja lähettävän vankilan lausunnon ja päätöksen perusteella.

Hakemuslomakkeita saa _____.

Molemmat puoliset täyttävät oman hakemuslomakkeen, jotka palautetaan _____ mennessä _____.

Kaikki hakemukset ja niistä annetut lausunnot lähetetään 8.1.2007 mennessä Vilppulan vankilaan erityisohjaaja Raili Niemiselle (Kotiniementie 67, 35700 Vilppula). Perheleirin valinnoista ilmoitetaan 15.1.2007 mennessä.

Lisätietoja perheleiristä antaa Vilppulan vankilan erityisohjaaja Raili Nieminen (puhelin 010 3684011).

HAKEMUS PERHELEIRILLE 2007

Länsi-Suomen aluevankilan perheleiri Vilppulan vankilassa

Leirinajankohta _____

Vangin nimi _____

Henkilötunnus _____

Vankila _____

Nykyisen tuomion alkamisaika _____ ja päättymisaika _____

Puolison nimi _____

Henkilötunnus _____

Kotiosoite _____

Puhelin _____

Leirille osallistuvat muut perheenjäsenet (nimi, syntymäaika)

Perhetilanteen kuvaus

Perustelut, miksi haette perheleirille

Huomioitavaa leirillä (esim. erityisruokavalio, allergia)

Päiväys _____ **Hakijan allekirjoitus** _____

TERVETULOA PERHELEIRILLE VILPPULAAN!

*Perheleiri teemalla Vastuullinen vanhemmuus alkaa **maanantaina 5.2.2007 klo 14.00**. Leiriläisten toivotaan tulevan Vilppulaan klo 12-14 välillä. Ilmoittautukaa tullessanne toimistossa. Leiri päättyy **keskiviikkona 7.2.2007 klo 14.00**.*

Leirin aikana perheet asuvat Perhelässä perhetapaamistiloissa. Perhelä sijaitsee järven rannalla.

Leirin ohjelmassa on paljon yhteistä ohjelmaa perheille: pelejä, leikkejä, ulkoilua ja muuta mukavaa. Lisäksi vanhemmille on ohjelmaa vastuullisesta vanhemmuudesta. Samaan aikaan lapsille on järjestetty omaa toimintaa. Leirin aikana on mahdollisuus myös perhekohtaisiin keskusteluihin ohjaajien kanssa.

Jos sää sallii, olemme paljon ulkona. Ottakaa mukaan reilut ulkoiluvaatteet ja vaihtovaatteita. Lakanat ja pyyhkeet saatte leiriltä. Perhetapaamistiloissa on käytettävissä pyykinpesukone. Lemmikkieläimiä ei leirille saa ottaa mukaan. Leirin aikana ei ole mahdollisuutta käydä kaupassa. Erilaiset soittimet ja pelikoneet kannattaa jättää kotiin, sillä meillä on leirillä paljon mukavaa tekemistä ilman niitäkin.

Ruokailemme leirillä yhdessä viisi kertaa päivässä, joten omia eväitä ei tarvita mukaan. Tarvittavat ruokavaliot huomioidaan. Perhetapaamistilat ovat hyvin varustettuja asuntoja. Niissä on olo- ja makuutilojen ohella mm. keittiö (liesi, jääkaappi, kahvinkeitin, astiat yms.), wc ja suihku. Leiriläiset vastaavat perhetapaamistilojen siivoamisesta leirin päättyessä.

Leiripaikan osoite on Kotiniementie 67, Vilppula. Tampereen suunnasta tullessa ajetaan Orivedeltä Mänttä-Keuruu –suuntaan. Tältä tieltä käännyttään vasemmalle Vilppulaan, ajetaan n. 13 km, kunnes on viitta vasemmalle Pohjaslahti - Virrat, jota tietä ajetaan 1 km ja sitten vasemmalle Vilppulan vankilan tienhaarasta. Oheisena on kartta, josta saattaa olla apua matkalla. Pyydä lisää ajo-ohjeita tarvittaessa.

Leiriterveisin

*Raili Nieminen
Erityisohjaaja*

*puh. 010 3684011
e-mail: raili.nieminen@om.fi*

3. VASTUULLINEN VANHEMMUUS –PERHELEIRI

3.1. KUVAILULEHTI

Kehittäjä / tekijänoikeuksien haltija Miten tekijänoikeudet rajaa- vat käsikirjan jakelua	Vilppulan vankila yhteistyössä Kriminaalihuollon tukisäätiön Perhei- den tuki –projektin kanssa Käsikirjan jakelulle ei rajoituksia.
Kohderyhmä	Lapsiperheet tai isä/äiti lapsen tai lasten kanssa
Keskeiset tavoitteet, vaikut- tamisen alueet ja sisältö	Perheleirin keskeiset tavoitteet: 1. vanhemmuuden tukeminen 2. perheen voimavarojen ja jaksamisen tukeminen 3. perheen sisäisten vuorovaikutustaitojen ylläpitäminen ja kehitty- minen 4. arjen taitojen vahvistaminen Perheleirillä tarjotaan lapsille ja vanhemmille yhteistä toiminnallista ohjelmaa. Lisäksi aikuisten kanssa käsitellään vanhemmuuteen liitty- viä teemoja ja lasten kanssa vanhemman vankilassa oloon liittyviä teemoja.
Ryhmän koko	4-6 perhettä (ohjeellinen osallistujien yläraja 25 henkilöä)
Kesto (tapaamiskertojen määrä viikossa, montako viikkoa, kokonaistunti- määrä)	3-4 päivää kestävä perheleiri Leiripäivien aikana on yhteistä ohjattua toimintaa sekä vanhemmille ja lapsille erikseen kohdennettuja osioita leiriohjelman mukaisesti.
Ketkä voivat ohjata	Vankiloiden kuntoutustyöntekijät ja leiritoiminnassa mukana olevat vartijat. Tarvittaessa leirillä voi työskennellä alan opiskelijoita tai lastenohjaa- jia. Suositus henkilökunnan määrästä: 2-4 ohjaajaa, tarvittava valvonta- henkilöstö ja lasten lukumäärästä ja iästä riippuen 1-3 lastenohjaajaa.
Ohjaajakoulutus	Vastuullinen vanhemmuus –aineiston käyttöä varten ei järjestetä oh- jaajakoulutusta.
Tilat ja tarvikkeet	Leiriohjelman mukaiseen toimintaan tarvittavat tarvikkeet (mm. askar- teluun, peleihin).

3.2. TEORIATAUSTAA

Vanhemmuus on elämänpitäinen tehtävä. Vanhemmuus on ainutlaatuinen ihmissuhde aikuisen ja lapsen välillä. Se on samanaikaisesti lahja, mahdollisuus ja tehtävä. Vanhemmuus on ihmissuhteista ratkaisevin, koska sitä ei voi vaihtaa eikä lopettaa. Vanhemmuus syntyy suhteessa lapseen, mutta jokainen vanhempi on saanut eväät vanhemmuuteensa omasta lapsuudenperheestään ja kasvuympäristöstään. Vanhemmuus muuttuu lapsen kasvaessa ja aikuisuudessa. Se on koko elämän kestävä sitoutuminen lapseen.

Vastuunsa tuntevat isä ja äiti luovat lapselle ja nuorelle turvalliset puitteet varttua aikuiseksi. Turvallisuus on rajojen asettamista ja niistä kiinni pitämistä, aikaa ja kiinnostusta olla yhdessä lasten kanssa. Turvalliset vanhemmat välittävät ja ovat kiinnostuneita lapsestaan. Turvallisilla rajoilla luodaan suotuisat olosuhteet eri-ikäisten lasten kehitykselle. Rajat auttavat lasta oppimaan yhteiselämän säännöt. Sitä mukaa kuin lapsen itsehallinta ja taidot kasvavat, vastuu siirtyy vähitellen hänelle itselleen.

Rakkaus merkitsee hyväksynnän viestittämistä lapselle niin, että hän ymmärtää olevansa rakastettu ja hyväksyty omalla itsenään. Lapsen on tärkeää saada kokea, että hän tuottaa iloa lähimmilleen. Pienelle lapselle rakkaus merkitsee syyliä ja läheisyyttä, mutta lapsen tarpeisuus saada osakseen hyväksyntää, lohdutusta, hellyyttä ja ymmärtämystä ei katoa mihinkään lapsen kasvaessa.

Vanhemmuus on myös rooli. Rooli on aina vuorovaikutteinen, vanhemmuus syntyy lapsen kanssa. Vanhemmuuden roolit jäsentävät vanhemmuuden sisältöä. Roolit saavat erilaisia merkityksiä ja painotuksia sen mukaan, missä kehitysvaiheessa lapsi on. Pieni lapsi tarvitsee enemmän turvallisuutta luovia rajoja ja huolenpitoa, kun taas lapsen kasvaessa kouluikäiseksi ja murrosikäiseksi hänelle tulee antaa yhä enemmän itsenäisyyttä ja vastuuta omista asioistaan.

Vanhemmuus ei pääty, vaikka vanhempien parisuhde päättyisikin. Erossa vanhempien on turvattava lapselle merkittävien ihmissuhteiden säilyminen, koska lapsi tarvitsee pysyviä ihmissuhteita. Myös silloin, kun toista vanhempaa ei jostain syystä ole tai yhteys häneen on katkennut esim. vankilaan joutumisen vuoksi, on merkityksellistä, minkälaisia mielikuvia lapselle poissaolevasta vanhemmasta luodaan. Mielikuvat ovat tärkeitä lapsen identiteetin kehittymisen kannalta. Uusperheissä lapsen elämään tulee uusia aikuisia omien vanhempien rinnalle. Vaikka uusperheeseen tuleva aikuinen ei ole lapsen biologinen vanhempi, osallistuu hän arjen tilanteissa lapsen kasvatukseen ja huoltajuuteen.

Vanhemmuudesta huolehtiminen vankeusaikana on haasteellinen tehtävä, koska vankeusaika muuttaa perheen normaalitilannetta monella tavalla. Isä tai äiti ei enää voi osallistua perheen arkeen samalla tavalla kuin siviilissä ollessaan. Tällöin vanhempien on löydettävä uusi tapa toimia yhteistyössä keskenään. Vankilassa oleva vanhempi on erillään lapsen arjesta, mutta hänen roolinsa vanhempana säilyy ja sitä tulee tukea kaikin mahdollisin keinoin. Lapsi tarvitsee kumpaakin vanhempaansa ja vanhempien välinen yhteistyö on lapsen selviytymisen kannalta tärkeää.

Kun vanhempi vangitaan, tulee lapsesta tahattomasti uhri. Vain ymmärtämällä tällaisten tapahtumien vaikutuksia lapseen voidaan katkaista sukupolvelta toiselle jatkuva rikollisuus. Väliintulolla voidaan ehkäistä vankeuden aiheuttamia haittoja ja näin auttaa lasten selviytymistä. Vanhempien voidaan auttaa rohkaisemalla ja helpottamalla vanhemmuuden taakkaa vankeuden aikana. Ymmärrystä lisäämällä ja kehittämällä tukitoimia saadaan apua vankien lapsille sekä lopulta koko yhteiskunnalle. (Clarke-Steward & Parke 2003, 225)

Vankilan järjestämät perheleirit ovat yksi mahdollisuus tukea vanhemmuutta, vahvistaa vanhempien voimavaroja ja tarjota perhekuntoutusta.

Clarke-Steward, K. & Parke, Ross D. The Effects of Parental Incarceration on Children. Perspectives, Promises and Policies. Teoksessa Travis, Jeremy & Waul, Michelle (toim.) Prisoners Once Removed. The Impact of Incarceration and Reentry on Children, Families and Communities. USA; The Urban Institute, 2003.

3.3. VASTUULLINEN VANHEMMUUS –LEIRIAINEISTON ESITTELY

Vastuullinen vanhemmuus –perheleiriaineisto perustuu Vilppulan vankilassa vuosina 2005-2007 toteutettuihin perheleireihin. Aineisto on laadittu Vilppulan vankilan erityisohjaaja Raili Niemisen ja Kriminaalihuollon tukisäätiön Perheiden tuki -projektin perhetyöntekijöiden Tarja Sassin ja Petra Huhtimon yhteistyönä.

Vastuullinen vanhemmuus –perheleirin **tavoitteena** on:

1. Vanhemmuuden tukeminen
2. Perheen voimavarojen ja jaksamisen tukeminen
3. Perheen sisäisten vuorovaikutustaitojen ylläpitäminen ja kehittyminen
4. Arjen taitojen vahvistaminen

Vastuullinen vanhemmuus –aineisto soveltuu vankilan perheleirin ohjelmaksi kaikille lapsiperheille. Leirille voivat osallistua perheen molemmat vanhemmat tai toinen vanhemmista lapsensa tai lastensa kanssa. Leirille voi osallistua myös sellaisia isiä ja äitejä, joiden lapsi tai lapset ovat sijaishuollossa tai avio- tai avoeron jälkeen asuvat toisen vanhempansa luona. Perheleirin kesto on yleensä 3-4 päivää.

Vastuullinen vanhemmuus –perheleirille voivat osallistua perheet, joille perheleiri on ensimmäinen mahdollisuus olla pidempiaikaisesti yhdessä vankeusrangaistuksen aikana tai perheet, joiden kohdalla perheleiri on jatkotyöskentelyä jo tehdyille perhetyölle. Leirille valitaan 4-6 perhettä riippuen ohjaajien määrästä ja käytettävissä olevista majoitustiloista. Leirille osallistujien ohjeellinen yläraja on 25 henkilöä. Leirille osallistujien määrä tulee olla riittävän pieni, jotta voidaan toimia yhtenä ryhmänä. Pienen ryhmän kanssa ohjaajille jää aikaa tutustua perheisiin ja tarvittaessa keskustella perhekohtaisista asioista.

Perheleirin sisältönä on tarjota lapsille ja vanhemmille yhteistä toiminnallista tekemistä sekä käsitellä vanhemmuuteen ja vanhemman vankeusrangaistukseen liittyviä teemoja. Leiriohjelmassa on toimintaa, johon voivat osallistua vanhemmat ja eri-ikäiset lapset yhdessä. Ohjelmassa on myös vanhemmille erikseen suunnattuja osioita, joissa käsitellään vanhemmuuden teemoja yleensä ja vanhemmuutta vankeusaikana. Lapsia varten on omia osioita, joissa teemana on lapsen kokemukset isän tai äidin vankilassa olosta.

Perheleirin selkeä sisältö ja tiivis rakenne auttavat luomaan turvallisen ilmapiirin perheille, jotka tulevat leirille hyvin erilaisten perhetilanteiden keskeltä. Tämä perheleirimalli on selkeästi strukturoitu, koska perhekuntoutukseen kuuluvat suunnitelmalliset ja tavoitteelliset rakenteet.

Työskentelymenetelminä perheleirillä käytetään toiminnallista ohjelmaa, ohjattuja tehtäviä ja keskustelua. Perheleiriaineistossa on tarjolla erilaisia vaihtoehtoja. Ohjaajat voivat käyttää

aineistoa oman harkintansa mukaan sekä osallistujien odotukset ja tarpeet huomioiden. Kaikkia osioita voi käyttää erikseen tai eri tavoin yhdistellen. Tärkeä osa perheleiriä on vanhempien ja lasten mahdollisuus yhdessäoloon.

Vastuullinen vanhemmuus –perheleirin voivat ohjata vankilan työntekijät tämän aineiston avulla. Leirillä tulee olla riittävä määrä henkilökuntaa. Henkilökunnan määräksi suositellaan 2-4 ohjaajaa ja tarvittava määrä valvontahenkilöstöä. Ohjaajat ovat yleensä vankilan kuntoutustyöntekijöitä ja valvontahenkilöstöä. Yksi ohjaajista toimii leirin johtajana. Lisäksi tarvitaan lasten lukumäärästä ja iästä riippuen 1-3 lastenohjaajaa. Lasten ja vapaa-ajan toimintojen ohjauksessa leirillä voi työskennellä esim. alan opiskelijoita.

3.4. VASTUULLINEN VANHEMMUUS –PERHELEIRIN OHJELMA

Seuraavassa on kaksi esimerkkiä perheleirin ohjelmasta. **Tähdellä ja numerolla (* 1. – * 11.) merkittyjen osioiden sisällöistä ja käytännön toteutuksesta on tarkempi esittely leiriohjelmien jälkeen luvussa 3.5.** Leiriosioita voi käyttää sellaisenaan tai yhdistellä ja soveltaa tarpeen mukaan. Leirin ohjaajat voivat suunnitella myös omaa leiriohjelmaa.

PERHELEIRIOHJELMA I

Perheleirin tavoitteet:

1. Vanhemmuuden tukeminen
2. Perheen voimavarojen ja jaksamisen tukeminen
3. Perheen sisäisten vuorovaikutustaitojen ylläpitäminen ja kehittyminen
4. Arjen taitojen vahvistaminen

ENSIMMÄINEN LEIRIPÄIVÄ

Päivän tavoitteet:

- turvallisen ilmapiirin rakentaminen
- tutustuminen ja ryhmäytyminen

12.00	Tulo leirille Majoittuminen
14.00	Tervetuloa perheleirille Tulokahvit ja mehut Ohjaajien ja leiriläisten esittelyt Leiriohjelman esittely Vastuutehtävien jako Leirin säännöt ja käytännöt (tarvittaessa vain aikuisille) <i>15.00 Ohjaajien palaveri</i>
16.15	Päivällinen
18.00	Tutustumisillanvietto: Tullaan tutuiksi (* 1.) Leikkejä, musiikkia ja yhdessäoloa

- 20.00 Iltapala
- 21.00 Hyvää yötä!

TOINEN LEIRIPÄIVÄ

Päivän kokonaistavoitteet:

- keskinäisen luottamuksen lisääminen ja perheen me-hengen vahvistaminen
- vanhemmuuden taitojen tukeminen
- positiivisen palautteen antaminen lapsille ja muille perheenjäsenille

Lasten osion tavoitteet:

- vanhempi-lapsi suhteen elävöittäminen
- positiivisen palautteen antaminen vanhemmille

- 8.30 Aamupala
- 9.30 **Leiriolympialaiset (* 2.)**
Leikkimieliset kisat perhejoukkueilla ulkona (sateella liikuntasalissa)
- 11.15 Lounas
- 12.00 Ulkoilua ja lepoaika
- 13.30 Välipala
- 14.00 Aikuiset: **Vanhemmuuden ilot ja huolet (* 3.)**
- Alustus aiheeseen, keskustelua, harjoituksia
- Lapset: **Rakas äiti! Rakas isä! (* 4.)**
Lapset työstävät aiheita keskustellen, piirtäen ja kirjoittaen
- 16.15 Päivällinen
- 17.00 Ohjaajien palaveri*
- 18.00 **Seikkailuretki metsässä: Fikkarit vilkkaa (* 5.)**
Iltapala nuotiopaikalla
- 21.00 Hyvää yötä!

KOLMAS LEIRIPÄIVÄ

Päivän tavoitteet:

- ajatusten suuntaaminen tietoisesti vankeuden jälkeiseen aikaan
- perheen tulevaisuudenuskon vahvistaminen

- 8.30 Aamupala

- 9.30 **Tulevaisuuden aarrekartta (* 6.)**
 Lyhyt alustus tehtävään: Usko unelmiin, usko huomiseen päivään ja usko tulevaisuuteen
 Lapset ja vanhemmat tekevät yhdessä askarrella, piirtäen ja kirjoittaen oman perheen aarrekartan
 Aarrekarttojen esittely muille perheille
- 11.15 Lounas
 12.00 *Ohjaajien palaveri*
- 12.30 **Saunavuorot perheittäin** (1.5 tuntia/perhe...18.30 asti)
- Perhekohtaiset keskustelut** (n. 1 tunti/perhe/kaksi ohjaajaa)
 Tavoitteena on keskustella mm. leiripalautteesta, perhetyön kokemuksista sekä kehittämisehdotuksista antaen samalla palautetta myös perheille.
 Tilaa jätetään myös perhekohtaisille kysymyksille tarpeen mukaan.
 Välipala
- Pelejä ja leikkejä** (ulkona ja sisällä)
- 16.15 Päivällinen
- 18.30 **Leirijuhla (* 7.)**
Laatuaikaa lapsille ja vanhemmille
 Aikuiset: Omaa aikaa
 Lapset: Ohjattua toimintaa
 - ohjaajat valmistavat lasten kanssa leirijuhlan yllätyksenä vanhemmille
- 20.00 **Yhdessä on ilo olla - leirijuhla**
 Yhteistä ohjelmaa
 Iltapala
- 21.00 Hyvää yötä!

NELJÄS LEIRIPÄIVÄ

Päivän tavoitteet:

- leirin koonti ja palaute
- hyvän mielen ja turvallisen kotimatkan varmistaminen

- 8.30 Aamupala
- 9.00 Paikat kuntoon
 Tavaroiden pakkaaminen ja siivous
 9.30 *Ohjaajien palaveri*
- 10.30 **Leirin päätös: Elämä jatkuu... (* 8.)**
 Loppuleikit
 Leiriläisten ja ohjaajien loppusanat ja tunnelmat
- 11.00 Lounas ja jälkiruuaksi täytekakkukahvit
- 12.00 Hyvää kotimatkaa!

Perhelän leikkialue

PERHELEIRIOHJELMA II

Perheleirin tavoitteet:

1. Vanhemmuuden tukeminen
2. Perheen voimavarojen ja jaksamisen tukeminen
3. Perheen sisäisten vuorovaikutustaitojen kohentaminen
4. Arjen taitojen vahvistaminen

ENSIMMÄINEN LEIRIPÄIVÄ

12.00	Tulo leirille
Majoittuminen
14.00	Tervetuloa perheleirille
Välipala
Ohjaajien ja leiriläisten esittely
Leiriohjelman esittely
Tutustumisleikki
Vastuutehtävien jako

- Leirin säännöt ja käytännöt (tarvittaessa vain aikuisille)
 Uintia, ulkoilua ja vapaata yhdessäoloa
16.00 Ohjaajien palaveri
- 16.30 Päivällinen ruokasalissa
- 17.30 **Tutustumisillanvietto: Tullaan tutuiksi (* 1.)**
 Tutustumisleikkejä: Aukkotarina, ”Mitä haluan tietää?” – kysymyksiä ym.
 Johdattelu **Kapteeni Risuparran seikkailuun (* 9.)**
 Musiikkia, yhdessäoloa
 Uintia
- 19.30 Iltapala
- 20.00 Vapaata yhdessäoloa
 omilla perhetapaamistiloissa, ulkona tai sisällä
- 21.00 Hyvää yötä!
21.00 Ohjaajien palaveri

TOINEN LEIRIPÄIVÄ

- 8.30 Aamupala
- 9.30-10.30 Aikuisten ryhmä:
Vanhemmuuden haasteet: parisuhteen ja vanhemmuuden polku (* 10.)
- Kouluikäisten lasten ryhmä:
Arki ilman toista vanhempaa: 1. ryhmäosio (* 11.)
- Pienten lasten ryhmä:
 Leikkejä ulkona tai satuja, piirtämistä tms. sisällä
- 10.30 Uintia ja ulkoilua
- 11.30 Lounas ruokasalissa
 Ulkoilua ja lepoa
- 13.30 Välipala
- 14.00 –15.30 **Aamupäivän aiheet jatkuvat:**
 Aikuisten ryhmä:
Vanhemmuuden haasteet: ongelmien sanoittaminen (* 10.)
 Kouluikäisten lasten ryhmä:
Arki ilman toista vanhempaa: 2. ryhmäosio (* 11.)
 Pienten lasten ryhmä:
 Leikkejä ulkona tai sisällä
- 15.30 Uintia ja ulkoilua
- 16.30 Päivällinen ruokasalissa
17.00 Ohjaajien palaveri

18.00 **Kapteeni Risuparran seikkailu pururadan ympäristössä (* 9.)**
Muisointia, leikkejä (rannassa nuotiolla)
Iltapala nuotiolla: makkaraa ja vaahtokarkkeja

21.00 Hyvää yötä!

KOLMAS LEIRIPÄIVÄ

8.30 Aamupala

9.30-11.30 **Kapteeni Risuparran seikkailu Mertasaarella (* 9.)**
Uintia

11.30 Lounas ruokasalissa

12.00 Ohjaajien palaveri

12.30 –

Saunavuorot perheittäin

Perhekohtaiset keskustelut (1 tunti/2 ohjaajaa/perhe)

Tavoitteena on keskustella perheiden kuulumisista, saada suullista palautetta leiristä, keskustella perheiden esille nostamista asioista ja jakaa kirjallinen palautelomake.

Tulevaisuuden aarrekartta (* 6.)

Tehdään itsenäisenä työskentelynä perheen oman aikataulun mukaan

n. 14.00 Välipala
Iltapäivän ohjelma jatkuu

16.30 Päivällinen ruokasalissa
Iltapäivän ohjelma jatkuu

18.30 Leirijuhla (* 7.)
Laatuaikaa lapsille ja vanhemmille
Iltajuhlan valmistelu lasten kanssa
Vanhemmille omaa aikaa

20.00 **Yhdessä on ilo olla –leirijuhla**
Muisointia, leikkejä, kilpailuja...
Kapteeni Risuparran seikkailun päätös: diplomien jako
Iltapala: pannukakkua, jäätelöä...

21.00 Hyvää yötä!

NELJÄS LEIRIPÄIVÄ

8.30 Aamupala
Pakkaaminen ja siivous

9.30 Ohjaajien palaveri

10.30 **Tulevaisuuden aarrekarttojen esittely** (5-10 min./perhe)
Uintia ja ulkoleikkejä

11.30 Lounas ruokasalissa

12.30 **Leirin päätös: Elämä jatkuu.... (* 8.)**
Meidän leiri –aukkotarina, leikkejä ja lauluja
Leiriläisten ja ohjaajien loppusanat ja tunnelmat
Täytekakkukahvit

14.00 Hyvää kotimatkaa!!

Lasten ohjaajat ongella

3.5. VASTUULLINEN VANHEMMUUS – LEIRIOSIOIDEN SISÄLLÖT JA KÄYTÄNNÖN TOTEUTUS

* 1. TUTUSTUMISILLANVIETTO: Tullaan tutuiksi

Tutustumisillanvietossa voidaan erilaisten leikkien avulla kertoa itsestä ja omasta perheestä. Tutustumisleikeiksi soveltuvat leikit, jotka eivät mene liian henkilökohtaisille alueille, mutta ovat silti mielekkäitä ja mukavia tapoja tutustua toisiin leiriläisiin. Huumoria hyödyntäen voidaan vapauttaa leirin tunnelmaa.

Tutustumisiltaan sopivia leikkejä:

Aukkotarina! - ”Meidän perheleiri” on ohjaajien kirjoittama aukkotarina, joka täydennetään osallistujien ehdottamilla adjektiiveilla. Osallistujat sanovat adjektiiveja vuorotellen esim. istumajärjestyksessä. Ohjaaja kirjoittaa adjektiivit tarinaan. Lopuksi tarina luetaan ääneen. Esimerkki leiritarinasta on liitteenä seuraavalla sivulla.

Mitä haluan tietää? on tutustumisleikki, jossa jokainen leiriläinen ja ohjaaja keksii kaksi kysymystä, jotka kirjoitetaan lapuille. Laput sekoitetaan ja kukin saa kaksi jonkun toisen keksimää kysymystä vastattavakseen. Kysymyksiin voi antaa malleja: Mikä on lempivärisi? Mikä on mieliruokasi? Pidätkö uimisesta? Mitä ohjelmia katsot televisiosta? jne.

Kuvaileva perhe-esittely on sanaleikki, jossa joku perheestä esittelee oman perheensä jäsenet heitä kuvaavilla adjektiiveilla (esim. Tässä on poikani Antti Ahkera, tyttäreni Mari Mainio ja vaimoni Liisa Lempeä ja minä olen Olli Ovela).

Iltakertomus! Ohjaaja voi lukea valitsemastaan kirjasta kertomuksen, runoja, loruja tms. Iltakertomuksen tavoitteena on koota leiriläiset ja erityisesti lapset yhteen. Jos valitaan jatkokertomus, sen lukemista voi jatkaa muina iltoina.

Tutustumisillan ohjelmaan sopii myös musisointi ja laulaminen.

Illan lopuksi on hyvä jäädä yhteistä vapaa-aikaa. Tarjolla voi olla esim. erilaisia lautapelejä. Vapaamuotoisessa yhdessäolossa on mahdollisuus luontevasti tutustua toisiin leiriläisiin sekä ohjaajiin.

MEIDÄN _____ PERHELEIRIMME

Tämä tarina täydennetään osanottajien ehdottamilla adjektiiveilla. Jokainen sanoo vuorollaan jonkun adjektiivin. Lopuksi tarina luetaan kaikille ääneen.

Vilppulan _____ Perhelä sijaitsee
 _____ Kotiniemessä _____ Vilppulassa.
 Tänään _____ elokuisena päivänä aloitimme
 _____ ja _____ perheleirin. Meitä on täällä
 viisi _____ ja _____ perhettä. Ohjaajinam-
 me toimivat _____ Raili, _____ Tarja ja
 _____ Petra sekä _____ Jape ja
 _____ Toni. Olemme majoittuneet _____ Per-
 helän _____ ja _____ asuntoihin.
 Leirin ohjelmassa on _____ yhdessäoloa,
 _____ pelejä ja _____ leikkejä. Jotta
 jaksaisimme touhuta, syömme _____ ruokaa ja
 juomme _____ kahvia ja _____ mehua.
 Mikäli sää on _____, nautimme
 _____ luonnosta ja olemme _____ ul-
 koilmassa. Mutta jos sää on _____, keksimme
 _____ tekemistä sisällä. Toivottavasti meille tulee
 _____ ja _____ leiri yhdessä!!

* 2. LEIRIOLYMPIALAISET

Leiriolympialaisten tavoitteena on pyrkiä antamaan perheille mahdollisuus vahvistaa keskinäistä luottamusta ja kykyä tehdä ratkaisuja yhdessä. Kaikkien osallistujien kannustaminen on tärkeää.

Leiriolympialaisiin valitaan lajeja, joissa perheet saavat mahdollisuuden kisailla perhettiiminä. Lajeina voi olla helppoja ja hieman haastavampia tehtäviä, joissa perhettiimi valitsee keskuudestaan näihin tehtäviin sopivat kilpailijat.

Lajeja voivat olla esimerkiksi:

1. Kävyn heitto koriin

- käpyjä (n. 10 kpl) heitetään koriin ja osumat lasketaan. Perhe valitsee keskuudestaan yhden heittäjän tai jakaa kävyt perheenjäsenten kesken haluamallaan tavalla. Kahden heittokierroksen jälkeen osumat lasketaan yhteen ja eniten osumia saanut joukkue on voittaja.

2. Ilmapallon kuljetus

- perheille annetaan yksi puhallettu ilmapallo, jota pitää kuljettaa joukkueena (ainakin kaksi henkilöä perheestä) tietty matka edestakaisin. Palloa pitää kuljettaa käsin koskematta ja niin että pallo ei putoa maahan. Voittaja on ensimmäisenä maalissa ollut joukkue.

3. Juoksukilpailu

- perhe saa valita osallistuvatko he koko perheen voimin vai valitsevatko perheestä joukkueen kilpailuun. Osallistujien jalat sidotaan yhteen pehmeällä narulla, jonka jälkeen tulee edetä kaatumatta tietty matka edestakaisin. Voittaja on ensimmäisenä maalissa ollut joukkue.

Perheiden sijoitukset kussakin lajissa lasketaan yhteen, jotta saadaan perheet ”paremmuusjärjestykseen”. Olympialaisten päätteeksi voidaan jakaa palkinnot ja kunniakirjat leiriolympialaisiin osallistumisesta.

Kunniakirjamalli on liitteenä seuraavalla sivulla.

Kunniakirja

(osallistujan nimi)

on osallistunut Vilppulan perheleirin olympialaisiin 23.9.2005.

Vilppula 23.9.2005

ohjaaja

ohjaaja

* 3. VANHEMMUUDEN ILOT JA HUOLET

Vanhempien ryhmä

Vanhempien kanssa työskentelyn tavoitteena on herättää uskoa omaan vanhemmuuteen ja sen mahdollisuuksiin vankeusaikana. Vanhempien ryhmää ohjaa kaksi työntekijää. Työskentelylle varataan aikaa noin kaksi tuntia.

Ohjaajat virittävät aiheeseen puhumalla vanhemmuudesta ja siitä mitä ajatuksia ja kokemuksia se sanana meissä herättää. Aiheeseen voi orientoitua mm. ”Elämäntaitoa” - runon avulla. Runo sopii monenlaisiin elämäntilanteisiin.

” *ELÄMÄNTAITOA*

Älä yritä ymmärtää kaikkea – se ei onnistu.

Älä vastusta tunteitasi – elä ne.

Älä pelkää tarttua asioihin

*- monen asian voi tehdä paremmaksi,
mutta älä ota harteillesi koko maailmaa.*

Tulevaisuutta älä pelkää,

vaan elä päivä kerrallaan.

Ei kannata surra menneitä,

on vain muistettava oppia virheistään.

Yksinäisyydessäänkin voi aina löytää jonkun, joka ymmärtää.

Pidä kiinni rakkaistasi, tulevaisuuden uskostasi ja unelmistasi.”

(Laine Parson)

Aiheeseen orientoitumisen jälkeen siirrytään työskentelyyn

Työskentelyn aiheet ovat mm.

- vanhemmuus yleensä
- vanhemmuus vankeusaikana
- yhteydenpito puolisoon ja lapsiin
- vankeusrangaistuksesta puhuminen lapsen kanssa
- rajojen ja rakkauden merkitys kasvatuksessa

Aiheet ovat hyvin laajoja. Tavoitteena on herättää keskustelua aiheista. Keskustelua voi jatkaa leirin aikana spontaaneissa keskustelutilanteissa tai perhekohtaisissa keskusteluissa.

Työskentely voidaan aloittaa parityöskentelynä (saman perheen vanhemmat parina ja yksin leirillä olevat vanhemmat parina, myös ohjaajat voivat osallistua parina):

- parit miettivät yhdessä sitä mitä sana **vanhemmuus** heissä herättää ja kirjaavat esille nousevat ajatukset paperille
- samalla on tavoitteena miettiä, **miten rajat ja rakkaus ilmenevät kasvatuksessa**

- aikaa on käytettävissä 30 minuuttia
- lopuksi toinen ohjaaja kerää paritöiden tuotokset fläppitaululle yhteisen keskustelun pohjaksi

Jatkokeskustelussa voi olla esillä edellisten aiheiden lisäksi mm.

- **yhteydenpito** lapsiin ja puolisoon vankeusaikana
- **vanhemman vankeusrangaistuksesta kertominen** lapsille ja asian puheeksi ottaminen (esim. lasten iän huomioiminen vanhemman vankeusrangaistuksesta puhuttaessa)
- kokemusten jakaminen

Keskustelun tavoitteena on asioiden puheeksi ottaminen ja eri näkökulmien esille nostaminen. Pyrkimyksenä on antaa vanhemmille mahdollisuus vertaistukeen ja kokemusten jakamiseen. Ohjaajat kannustavat vanhempia avoimeen asioiden esille ottamiseen lasten kanssa heidän ikäkautensa huomioiden.

Osion päätteeksi harjoitellaan positiivisen palautteen antamista. Vanhempien kanssa voidaan keskustella suullisen ja kirjallisen palautteen antamisen tärkeydestä. Ohjaajat rohkaisevat vanhempia tunteiden ilmaisemiseen kirjeitse, mikä vankeusaikana on mahdollinen ja hyvä tapa lähestyä lasta.

Ohjaajat voivat jakaa valmiin kirjepohjan, jota vanhemmilla on mahdollisuus käyttää sellaisenaan tai tukena omalle kirjeelleen. Vanhemmat kirjoittavat oman kirjeen, jonka antavat lapsilleen heti tai myöhemmin päivän kuluessa.

Liitteenä kirjepohja seuraavalla sivulla.

Perhelän kokoontumistila

Lapselleni, _____!

Olen aina halunnut sanoa Sinulle, että

Haluaisin tehdä kanssasi seuraavia asioita:

Haluan pyytää Sinulta anteeksi sitä, että

Olet maailman parhain lapsi, koska

Vilppulassa syyskuulla 2005

Vanhemman nimi

* 4. RAKAS ÄITI! RAKAS ISÄ!

Lasten ryhmä

Lasten ryhmän aiheena on äidin tai isän vankilassaolo lapsen kokemuksena. Ennen työskentelyä ohjaaja keskustelee vanhempien kanssa siitä, mitä vanhemmat ovat kertoneet lapselleen tai lapsilleen vanhemman vankeudesta. Lasten ryhmän tavoitteena on keskustella lasten kanssa vanhemman vankilassaolon merkityksestä lapsen arjessa ja mahdollistaa vertaistuki. Lapsi saa kokemuksen, että hän ei ole ainoa lapsi, jonka vanhempi on vankilassa.

Työskentelylle varataan aikaa 1-2 tuntia. Lapset työstävät ohjaajan avustamana ajatuksiaan ja tunteitaan paperille kirjallisessa ja kuvallisessa muodossa. Samalla ohjaaja keskustele lasten kanssa perheen toisen vanhemman poissaolosta perheen arjessa.

Lasten ryhmää ohjaa 1-2 työntekijää. Lapset jaetaan tarvittaessa eri ryhmiin iän mukaan. Ohjaajilla on suotavaa olla kokemusta työskentelystä lasten kanssa. Lasten ryhmälle kohdennetussa ohjelmassa on hyvä aluksi antaa aikaa tutustumiselle ja ryhmäytymiselle. Sen jälkeen siirrytään syvällisempiin aihekokonaisuuksiin. Asian käsittelyssä huomioidaan lasten ikätaso.

Lapsia voi johdattaa aiheeseen keskustelemalla esim. leirin tunnelmista: onko leirillä ollut mukavaa ja mikä on ollut kivointa, onko löytynyt uusia kavereita, onko saanut hyvin nukuttua, onko ollut hyvää ruokaa yms.

Työskentelyä voi jatkaa keskustelemalla lemmikkieläimistä, koulunkäynnistä ja harrastuksista. Vähitellen voidaan edetä varsinaiseen aiheeseen eli siihen, kun toinen vanhemmista on suorittamassa vankeusrangaistustaan eikä ole lapsen ja perheen arjessa läsnä. Lasten piirtäessä ja kirjoittaessa voi ohjaaja samanaikaisesti jutella lasten kanssa ja rohkaista heitä tuomaan tunteitaan ja tunnelmiaan esille.

Tehtävän avaaminen lapsille:

- meillä on tänään aiheena Rakas isä! ja Rakas äiti!
- sinulla on mahdollisuus piirtää tai kirjoittaa isälle tai äidille
- mitä olet aina halunnut sanoa, mutta et ehkä ole tullut sanoneeksi?
- mieti mikä äidissä tai isässä on mukavaa, millainen äiti tai isä on yms.

Lapselle tarjotaan mahdollisuus tuoda tunteitaan esille piirtäen tai kirjoittaen lapsen ikä huomioiden. Ohjaajan tehtävänä on tukea ja rohkaista lasta kertomaan tunteistaan. Työskentelyosion lopuksi lapset antavat piirroksensa ja kirjoituksensa vanhemmilleen.

Lasten kanssa työskennellessä ohjaajan luovuus on ratkaisevaa. Lasten iät huomioiden tulee saatavilla olla esim. pelejä, koska osa lapsista työstää tehtävänsä aiemmin ja pelejä pelatesaan he antavat työskentelyrauhan toisille.

* 5. SEIKKAILURETKI METSÄSSÄ

Fikkarit vilkkaa

Seikkailuretken tavoitteena on yhteinen ohjattu ja elämyksellinen ajanvietto koko leiriväen kesken rentouttavan yhdessäolon merkeissä.

Seikkailuretkä varten tarvitaan lorukortteja, heijastimia, taskulamppuja, värillistä nauhaa tms.

Seikkailuretki rakennetaan metsään tai esim. pururadan varrelle. Mikäli illalla on pimeää, puihin kiinnitetään ainakin 50 heijastinta ja kuvitettuja lorukortteja, joita lapset etsivät taskulamppujen valossa yhdessä perheen kanssa. Perheet lähetetään seikkailuradalle n. 10 minuutin välein. Valoisaan aikaan metsään voi piilottaa värillisiä nauhoja tms. joiden avulla lapset etsivät lorukortteja. Lapset saavat löytämänsä lorukortit itselleen. Etukäteen kannattaa antaa ohje, että kukin perhe kerää vain tietyn määrän lorukortteja, jotta niitä riittää kaikille osallistujille.

Seikkailuretkellä voidaan nauttia iltapala nuotiolla kahvia ja mehua juoden sekä makkaraa ja vaahtokarkkeja paistaen.

Nuotiopaikalla voi laulaa yhdessä lauluja, leikkiä laululeikkejä, pitää tietokilpailuja, kertoa arvoituksia ja vitsejä tms.

Perhelän ranta-alue

* 6. TULEVAISUUDEN AARREKARTTA

Tulevaisuuden aarrekartan aiheena on perheen toiveiden, odotusten ja unelmien esiintuominen kuvallisessa muodossa. Tehtävä voi olla jatkoa perheleirillä aiemmin käsitellyille teemoille (kuten parisuhteen ja vanhemmuuden polku) tai se voidaan tehdä erillisenä tehtävänä. Vanhemmat ja lapset voivat tehdä aarrekartan yhdessä. Aarrekartta-työskentelyä ohjaamaan tarvitaan yksi tai kaksi ohjaajaa. Aikaa tehtävän tekemiseen tarvitaan noin kaksi tuntia. Tulevaisuuden aarrekartat voidaan tehdä yhdessä samanaikaisesti tai perheet voivat tehdä ne omatoimisesti haluamanaan aikana riippuen muusta leiriohjelmasta.

Tehtävään orientoiminen tapahtuu esim. ohjaajan lukeman runon ajatuksin. Runo kirjoitetaan myös luettavaksi fläppitaululle.

” *TEE SITÄ MISTÄ NAUTIT*

*Unelmat ja tavoitteet, joihin uskot lujasti
ovat osa tehtävää, jonka toit tähän elämään.*

Joskus laitamme unelmat ja haaveet syrjään ikään kuin niiden toteuttaminen olisi mahdotonta, vaikka ne sinänsä tuntuivat miten houkuttelevilta tahansa. Ehkä me loppujen lopuksi ajattelemme, että emme ole ansainneet niin hyvää elämää.

- *Niinkö me ajattelemme?”*

(*Redfield / Adrienne*)

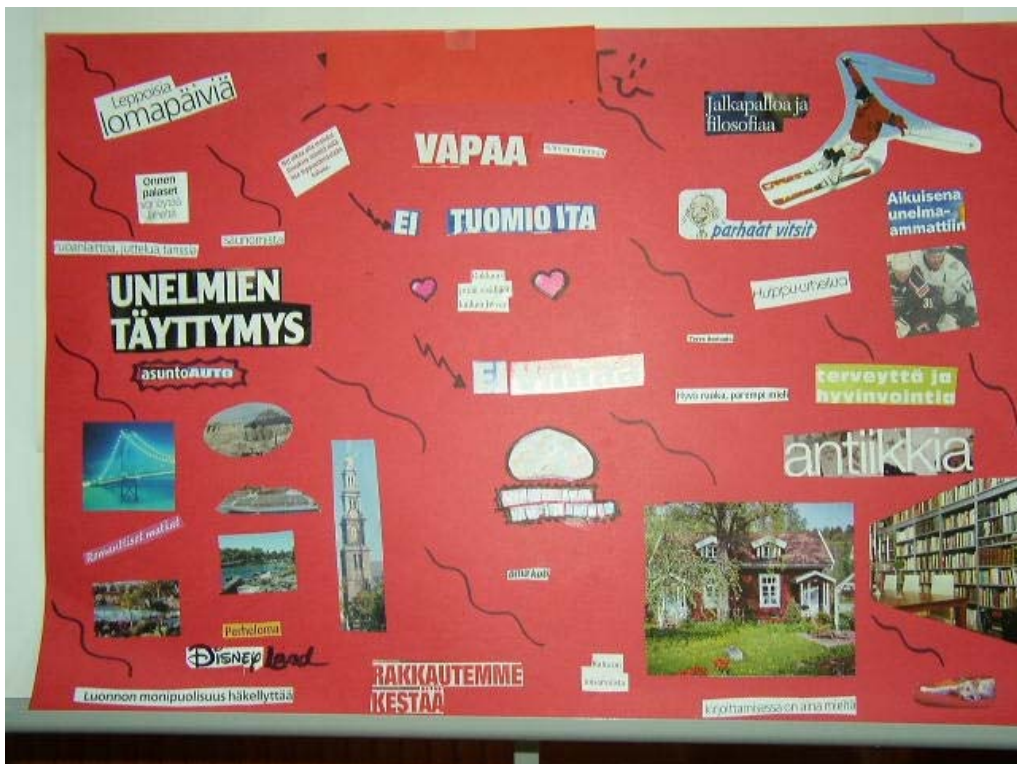
Ohjaaja jatkaa virittelyä tehtävään rohkaisemalla uskomaan tulevaisuuteen nykytilanteesta huolimatta. Tehtäväksiannossa korostetaan lupaa uskoa huomiseen päivään, jossa on uusia mahdollisuuksia. Ohjeeksi annetaan myös se, että nyt ei mietitä rahaa tai mahdollisuuksia toteuttaa unelmia, vaan kootaan ne yhteen sellaisina kuin perhe ne ajattelee.

Aarrekartan ohjeet kirjoitetaan tarvittaessa fläppitaululle:

- annetaan aika tehtävän tekemiseen (sovitaan lopetusajankohta/esittelyajankohta)
- materiaalit; yksi iso kartonki/perhe, iso pino erilaisia aikakausilehtiä, värikyniä, tussuja, liimaa ja saksia
- lehdistä voi leikata kuvia ja sanoja, liimata niitä kartongille ja/tai siihen voi piirtää ja kirjoittaa

Lopuksi kukin perhe esittelee Aarrekarttansa muille leiriläisille. Aarrekartat voidaan laittaa seinälle kaikkien katseltavaksi.

Kuvia perheleirillä tehdyistä tulevaisuuden aarekartoista:

* 7. LEIRIJUHLA

Laatuaikaa lapsille ja vanhemmille

Viimeisen yhteisen illan kohokohtana voidaan toteuttaa leirijuhla. Vanhemmille kerrotaan, että juhla on yllätys ja se valmistellaan ohjaajien ja lasten kesken. Vanhemmille annetaan mahdollisuus viettää omaa aikaa tai jos ohjaajia on riittävästi, vanhemmille voidaan järjestää jotain yhteistä toimintaa.

Tavoitteena on toteuttaa leirijuhla toiminnallisesti yhdessä lasten kanssa leipomalla, askartelemalla sekä kattamalla pöytä ja koristelemalla juhlasali.

Ohjaajat voivat leipoa lasten kanssa helppotekoisia tai esivalmisteltuja leivonnaisia. Ohjaajat voivat tehdä sämpylätaikinan, jonka lapset leipovat ja paistavat ohjaajien kanssa. Vaihtoehtoisesti lapset voivat leipoa esim. kaurapikkuleipiä, pannukakkuja tai koristella esitetyt täytekakut kermavaahdolla ja karamelleilla. Pöytä katetaan ja koristellaan esim. luonnonkuilla ja itse tehdyillä askarteluilla.

Yhdessä on ilo olla -leirijuhla

Leirijuhlassa voi olla erilaista ohjelmaa: lauluja, sketsejä, kilpailuja yms. yhdessä ja lasten esittämänä.

Sanaketju on yksi esimerkki leirijuhlaan sopivista leikeistä:

Lapset ja tarvittaessa yksi ohjaaja menevät riviin. Muut osallistujat antavat aiheen (esim. uimarannalla, huvipuistossa, eläintarhassa). Annetusta aiheesta lasten pitää keksiä lauseita siten, että jokainen sanoo vuorollaan yhden sanan. Seuraava lapsi jatkaa lausetta eteenpäin. Sanoista muodostuu ketjuja, joiden ei tarvitse olla hyvin rakennettuja lauseita. Lauseita voidaan keksiä useita. Aihetta voidaan välillä vaihtaa.

Seuraavaksi voivat naiset ja miehet vuorollaan olla lauseiden keksijöinä. Aikuisten aiheina voi olla esim. leivonta, moottoriurheilu, rakkaus tai miehen/naisen huolto.

Leirijuhlan kohokohta on juhlallisen iltapalan syöminen. Lapset voivat kertoa vanhemmilleen, mitä he ovat tehneet juhlaa valmisteltaessa.

* 8. LEIRIN PÄÄTÖS

Elämä jatkuu...

Palautekeskustelujen ja loppuleikkien tavoitteena on koota leirin tunnelmia ja kokemuksia yhteen sekä vahvistaa uskoa perheen yhteydenpidon jatkumiseen leirin jälkeenkin.

Ohjaajat antavat palautetta vanhemmille ja lapsille leirin onnistumisesta sekä esim. perheiden sisäisistä vuorovaikutussuhteista. Vanhemmilla ja lapsilla on myös mahdollisuus palautteen antamiseen. Palaute kootaan keskustellen, mutta on hyvä saada myös kirjallinen palaute.

Tämän osion lopussa on kaksi esimerkkiä palautelomakkeista (liitteet 1-2).

Päätösosiossa voidaan käyttää samaa ideaa, jolla leiri aloitetaan.

Meidän leirin tarinan tarkoituksena on hauskan adjektiiveilla täydennettävän tarinan muodossa kertoa leirin tunnelmat.

Tavoitteena on tarinan avulla keventää lähtötunnelmaa ja jättää mukava muisto leiristä. Täydennetty tarina voidaan kopioida kaikille leiriläisille kotiin vietäväksi.

Tarinapohja on liitteenä 3 tämän osion lopussa.

Pallo liikkuu -leikin tavoitteena on tehdä ajatusmatka kotiin paluuseen sekä niihin tunnelmiin, kun leiri on jo päättynyt.

Ajatuksena on leikin keinoin pyrkiä kohtaamaan tulevaa iltaa, jolloin mieli saattaa olla haiseva muistellessa leirin tapahtumia. Osallistujat istuvat pöydän ympärillä tai lattialla ja palloa vieritetään tai heitellään osallistujien kesken ja kukin vuorollaan kertoo mitä aikoo illalla tehdä.

Ohjelmassa voi olla myös muita leikkejä, lauluja ja musiikkia.

LEIRIPALAUTE*Perheleiri ”Vastuullinen vanhemmuus”**Ympyröi tätä perheleiriä parhaiten kuvaava vaihtoehto*

	<i>hyvä</i>				<i>huono</i>
<i>Yleisvaikutelma</i>	5	4	3	2	1
<i>Leirin ohjelma</i>	5	4	3	2	1
<i>Ryhmän toiminta</i>	5	4	3	2	1
<i>Ajankäyttö</i>	5	4	3	2	1
<i>Käytännön järjestelyt</i>	5	4	3	2	1

Muuta palautetta tästä leiristä?

Minkälaisia perheleirejä tulisi järjestää? Rastita ehdotuksesi.

- PARISUHDELEIRI*
 ISÄ-LAPSILEIRI/ÄITI-LAPSILEIRI
 VANHEMMUUSLEIRI
 VAPAUTUMASSA OLEVIEN PERHEIDEN LEIRI
 YHDESSÄOLOLEIRI (VAIN VÄHÄN YHTEISTÄ OHJELMAA)
 MUU, millainen

Ideoita ja ehdotuksia perhetyön kehittämiseksi

PERHELEIRIN LEIRIPALAUTE

1. Mikä leirillä on ollut parasta?

2. Mitä leirillä olisi voinut olla enemmän?

3. Mitä leirillä olisi voinut olla vähemmän?

4. Muuta palautetta?

MEIDÄN _____ LEIRIMME LÄKSIÄISET!

OLEMME NYT VIETTÄNEET TÄÄLLÄ _____ VILPPULASSA NELJÄ _____
PÄIVÄÄ _____ PERHELEIRILLÄ.

MEITÄ ON OLLUT TÄÄLLÄ VIISI _____, _____ JA
_____ PERHETTÄ.

OHJAAJINA OLIVAT _____ RAILI, _____ PETRA, _____ TARJA SEKÄ
_____ JAPE JA _____ TONI.

VIETIMME KOLME _____ YÖTÄ PERHELÄN _____ TILOISSA.
TULIMME TOISILLEMME TUTUIKSI _____ LEIKKIEN, _____ LAULUJEN,
_____ TEHTÄVIEN JA _____ KESKUSTELUJEN KAUTTA.

SÄÄ ON OLLUT KOKO _____ LEIRIN AJAN TODELLA _____.

MEILLÄ ON OLLUT ERITTÄIN _____ YHDESSÄ.

OLEMME SEIKKAILLEET _____ KAPTEENI RISUPARRAN
_____ AARTEITA ETSIEN. _____ KESKIVIKKONA VIETIMME

_____ ILLAN _____ NUOTIOLLA

_____ MAKKARAA JA _____ VAAHTOKARKKEA
PAISTAEN.

_____ TORSTAINA MEILLÄ OLI PERHEITTÄIN _____ SAUNARETKI
LÄHEISEEN _____ SAAREEN.

ILLAN PÄÄTTEEKSI _____ LAPSET VALMISTIVAT _____ ILLANVIETON
_____ VANHEMMILLE.

USKOMME, ETTÄ JOKAISELLE _____ JA _____ OSALLISTUJALLE
JÄÄ LEIRISTÄ _____ MUISTOJA, JOITA ON _____ MUISTELLA _____
SYYSILTOINA.

TOIVOTAMME KAIKILLE TEILLE _____ KOTIMATKAA SEKÄ _____ JA
_____ LOPPUKESÄNPÄIVIÄ!

MONIN _____ SEKÄ _____ TERVEISIN:

_____ RAILI, _____ PETRA
_____ TARJA _____ TONI JA _____ JAPE

* 9. KAPTEENI RISUPARRAN SEIKKAILU

Seikkailuretki: Kapteeni Risuparran salaisen aarteen arvoitus

Kapteeni Risuparran salaisen aarteen arvoitus on kaksiosainen seikkailu, johon kuuluu seikkailuretki lähiympäristöön ja aarteen etsintää esim. saarella. Kapteeni Risuparran tarinaa voi kertoa koko leirin ajan eri yhteyksissä. Tarinaa voi laajentaa ja keksiä lisää oman mielikuvituksen mukaan.

Tarina:

Joskus kauan sitten Vilppulan vesistöillä seilasi paljon merilläkin purjehtinut Kapteeni Risuparta. Seilattuaan kuukausia kestäneen pitkän ja raskaan matkan hän tuli Ajosjärvelle, missä hän ajoi karille ja laivan pohjaan tuli reikä. Kapteeni Risuparran oli pakko ryhtyä korjaamaan laivan pohjaa. Jotta laivaa pystyttiin korjaamaan, piti osa laivan lastista jättää pois kyydistä. Laivan lastina oli kallisarvoisia aarteita. Kapteeni Risuparta teki aarteen sijainnista kartan, mutta hukkasi sen. Kartta on ollut hukassa siitä lähtien ja me lähemme nyt etsimään karttaa. Löytääksemme aarteen meidän on ensin tehtävä seikkailuretki Kotiniemellä.

Seikkailurata ja aarteen etsintä:

Seikkailurata kiertää leiripaikan lähiympäristössä. Perheet lähtevät seikkailuradalle 5-10 minuutin välein. Reitin pituudeksi riittää 1-2 km. Maastosta piirretään kartta, johon merkitään kuljettava reitti ja rastit. Rasteilla on erilaisia tehtäviä, joista pitää suoriutua tai erilaisia kysymyksiä, joihin pitää vastata. Tehtävät voivat olla arvoituksia, tietokilpailukysymyksiä, kompakysymyksiä yms. Tehtävien tulee olla eritasoisia ottaen huomioon lasten ikätason. Perheille annetaan mukaan kartta, vastauspaperi ja kynä. Esimerkki seikkailurataa varten piirretystä kartasta on liitteenä 1 tämän osion lopussa.

Seuraavassa on muutama esimerkki seikkailuradalle sopivista tehtävistä:

- Seuraa merkittyä reittiä: esim. oksista tehdään nuolia, joita pitää seurata. Viimeisen nuolen kohdalla on tehtävä.
Tehtävä: Mikä on päivän vastakohta?
Vastaus: Yö.
- Hiljainen reitti: Reitille merkitään kohta, jossa täytyy olla aivan hiljaa, etteivät aarteen vartijat kuule lasten ääniä.
Tehtävä: Mitä Kapteeni Risuparta tarvitsi tehdäksensä kartan?
Vastaus: Kynän ja paperia.
- Kivillä tai lankuilla liikkuminen: kerrotaan lapsille, että tietty kohta radasta on taiottu paljastamaan aarteen vartijoille lähestyvät ihmiset. Sen vuoksi alue täytyy ylittää esim. kiviä tai lankkuja hyväksi käyttäen.
Tehtävä: Mikä on vedessä uiva ”tiili”?
Vastaus: Krokotiili.
- Naru metsään: Puuhun laitetaan (tai annetaan radan alussa) ”suojahuivit” jotka täytyy tietyllä kohdalla sitoa silmiin. Lapsille kerrotaan, että metsään laitettuja naruja seuraamalla pääsee lähemmäksi aarretta. Mukana olevat ohjaajat tai vanhemmat eivät laita ”suojahuivia” silmiin, sillä aikuisethan eivät pysty aarteen rumia vartijoita näkemään! Naruradan lopussa on tehtävä.
Tehtävä: Jos on savua, on myös mitä?
Vastaus: Tulta

- Hämähäkin seitti: Kahden puun väliin laitetaan narulla seitti. Seitin ei tarvitse olla symmetrinen, mutta aukkojen on oltava niin isoja, että aikuisetkin mahtuvat menemään seitin rei'istä läpi. Kaikkien on mentävä seitistä läpi jäämättä siihen kiinni. Vaikeustasoa nostaakseen voi kertoa, ettei seittiin saa koskettaa ollenkaan!

Tehtävä: Ennen vanhaan oli hevosekärryjä. Isä ja poika ajoivat kärryillä, mutta kärry suistuikin tieltä pois. Isä menehtyi ja poika jäi henkiin. Poika vietiin lääkäriin ja lääkäri saapui paikalle, katsoi poikaa ja sanoi: ”En voi tehdä mitään, koska hän on minun poikani.” Miten tämä on mahdollista?

Vastaus: Lääkäri on pojan äiti.

- Halaavat puut: Luonnosta voi etsiä sopivia paikan kuvauksia: esim. etsi puut, jotka halaavat toisiaan, kulje hiljaa, kunnes tulet kivelle, josta näet kaksi luotoa. Katso kiven taakse. Tehtävä on kiven takana:

Tehtävä: Kerro kaksi jokamiehen oikeutta.

Vastaus: Jokamiehen oikeudet ovat: Saat liikkua jalan, hiihtäen tai pyöräillen luonnossa muualla kuin pihamaalla sekä muilla kuin sellaisilla pelloilla, niityillä tai istutuksilla, jotka voivat vahingoittaa kulkemisesta;

Saat oleskella tilapäisesti alueilla, missä liikkuminenkin on sallittua – voit esim. teltailla suhteellisen vapaasti kunhan pidät huolen riittävästä etäisyydestä asumuksiin;

Saat poimia luonnonmarjoja, sieniä ja kukkia;

Saat onkia ja pilkkiä sekä

Saat veneillä, uida ja peseytyä vesistöissä ja kulkea jäällä.

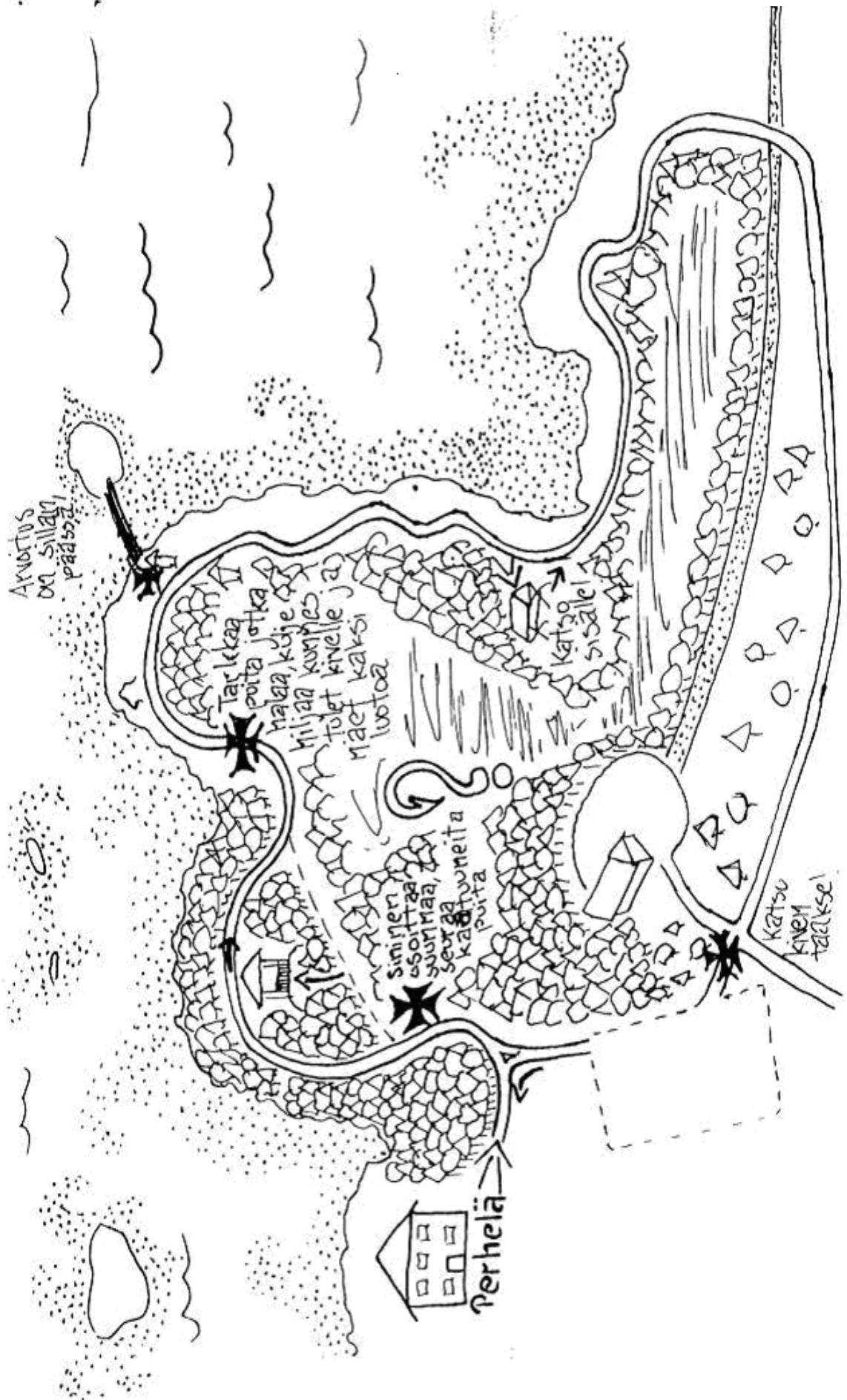
Seikkailuradan viimeisellä rastilla on vihjeet siitä, milloin ja miten Kapteeni Risuparran seikkailu jatkuu seuraavalla kerralla. Siellä voi olla vihje siitä, mistä ja milloin löytyy kartta aarteen etsintään tai ohjeet siitä, milloin ja missä kokoonnutaan seikkailun seuraavaan osaan.

Rastilla voi olla esim. kertomus, kuinka ”tarun mukaan aarretta lähdetään etsimään, kunhan kaikki ovat nukkuneet yhden yön ja herättyään syöneet aamupalaksi puuroa ja maitoa. Sen jälkeen on löydettävä paikka, jossa on kaksi venettä laiturin vieressä ja rannasta näkyy kaksi mastoa. Sieltä löytyy aarrekartta, silloin kun kellon molemmat viisarit ovat kymmenen päällä”. Aarrekartan sijaan sovitusta paikasta voi löytyä vihjeet aarteen löytämiseksi.

Jos käytetään aarrekarttaa, siihen merkitään aarteen piilopaikka jokaiselle perheelle erikseen. Jos käytetään vihjeitä aarteen löytymiseksi, vihje voi olla jokaiselle perheelle erilainen. Esimerkkejä sopivista vihjeistä: aarre löytyy sieltä, mistä näkee kallioluodon ja sen takana maston (tietty kohta rannassa) tai aarre löytyy, kun seisoo paikassa, missä on vettä alapuolella (laituri) tai aarre löytyy, kun löytää kaatuneen puun ja sen läheltä kannon (tietty kohta metsässä).

Aarteet piilotetaan etukäteen aarrekartan tai vihjeiden mukaisille paikoille. Aarteena voidaan käyttää leikkirahoja, karamelleja tms.

(Seikkailuretken ideointi ja toteutus: Jämsän seudun koulutuskeskuksen Sosiaali- ja terveysalan oppilaitoksen nuoriso- ja vapaa-ajanohjaajaopiskelijat Toni Nissinen ja Jan-Erik Rinne)

* 10. VANHEMMUUDEN HAASTEET

Aikuisten ryhmä

Parisuhteen ja vanhemmuuden polku

Varataan aikaa noin 1 h.

Tehtävän orientaatiossa tuodaan esille parisuhteen ja vanhemmuuden rinnakkaisuutta ja parisuhteen vaikutusta vanhemmuuteen ja päinvastoin. Tehtävä toteutetaan avo-/aviopareina. Ohjaaja esittelee valmiin ns. ”mallipolun”, jonka avulla kertoo ryhmälle tehtävästä. Mallipolku on liitteenä tämän osion lopussa. Ohjeistukseen tarvitaan aikaa 5-10 min.

Tavoitteena on tehtävän avulla orientoida pareja miettimään omaa vanhemmuuttaan ja parisuhdettaan sekä koko yhdessäolon kaarta. Pareille annetaan iso paperi, kyniä ja tusseja. Polun tekemiseen annetaan aikaa n. 40-45 min.

Tehtävän tavoitteena on koota ”polulle” tärkeimpiä asioita parisuhteen ja vanhemmuuden ajalta. Näitä ovat mm. tapaaminen, kihlautuminen/avioliitto, odotusaika, lasten syntymät, arjen tukihenkilöt ja mahdolliset muut henkilöille itselleen tärkeät ja merkitykselliset tapahtumat. Näiden rinnalle merkitään puolison vankeudessa viettämät ajankohdat, jolloin perheelle konkretisoituu paremmin se aika, jonka puoliso on lapsineen viettänyt yksin siviilissä. Polkuun on tärkeä merkitä myös puolison vapautumisen aika ja nykyinen perheleiri sekä kirjata ylös mahdollisia perheen tulevaisuutta koskevia ajankohtia ja tapahtumia.

On tärkeää painottaa tehtävän luottamuksellisuutta koko ryhmälle sekä sitä, että parit voivat itse päättää, kuinka henkilökohtaisia asioita kirjaavat ylös. Päätteeksi työt esitellään toisille ryhmäläisille (n. 15 min.). Tehtävä auttaa orientoitumaan toisen työskentelyosion teemaan.

Ongelmien sanoittaminen

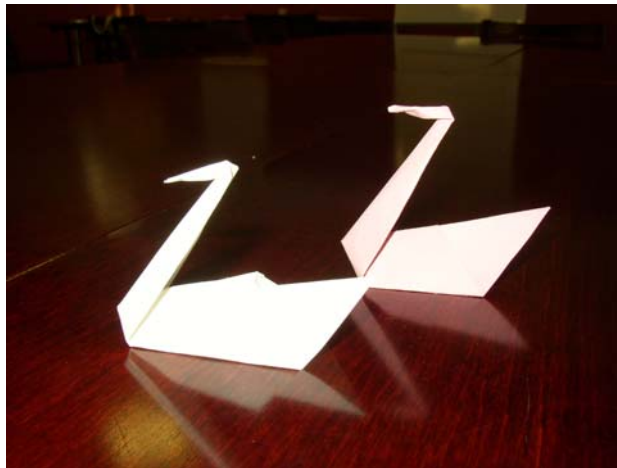
Varataan aikaa n. 1 ½ tuntia.

Ryhmä jaetaan vankilassa olevien vanhempien ja siviilissä olevien vanhempien ryhmiin (useimmiten mies- ja naisryhmät). Ryhmät keskustelevat 15-20 minuutin ajan niistä asioista, jotka ovat **kaikkein vaikeimpia tässä elämäntilanteessa vanhemmuuden näkökulmasta**.

Työskentelyn tarkoituksena on koota asiat luettelomaisesti ja keskustella ohjaajien avustuksella esiin nousseista kysymyksistä koko ryhmän kanssa. Ohjaajat voivat olla ryhmissä mukana kirjaamassa asioita fläppitaululle. Aihepiireinä keskusteluissa nousee esille mm. tapaamismahdollisuuksien vähäisyys, yhteydenpidon hankaluus ja kalleus, ikävä, vanhemman vankilassa olosta kertominen lapsille, kasvatuskysymykset ja lapsen arjessa mukana oleminen vähäisyys. Tarpeen mukaan ohjaajat voivat nostaa esiin joitakin kysymyksiä, mikäli ne eivät ryhmästä nouse esiin.

Työskentelyn tarkoituksena on saada osallistujat keskustelemaan aiheista oman kokemuksen pohjalta ja antamaan neuvoja ja vinkkejä toinen toisilleen. Yhteiseen keskusteluun on hyvä varata riittävästi aikaa (ainakin yksi tunti).

Keskustelut voidaan toteuttaa myös niin, että naiset ja miehet keskustelevat omina ryhminään pidempään, esim. yhden tunnin ajan. Lopuksi keskustelut kootaan yhteen lyhyesti koko ryhmän kanssa (n. 20-30 min.). Tässä vaihtoehdossa voidaan hyödyntää paremmin vertaisryhmän tukea. Jos ryhmä on aktiivinen, ohjaajat voivat antaa ryhmäläisten keskustella keskenään tai ohjaaja voi olla lähinnä kuuntelijana ryhmässä.

PARISUHTEEN JA VANHEMMUUDEN POLKU

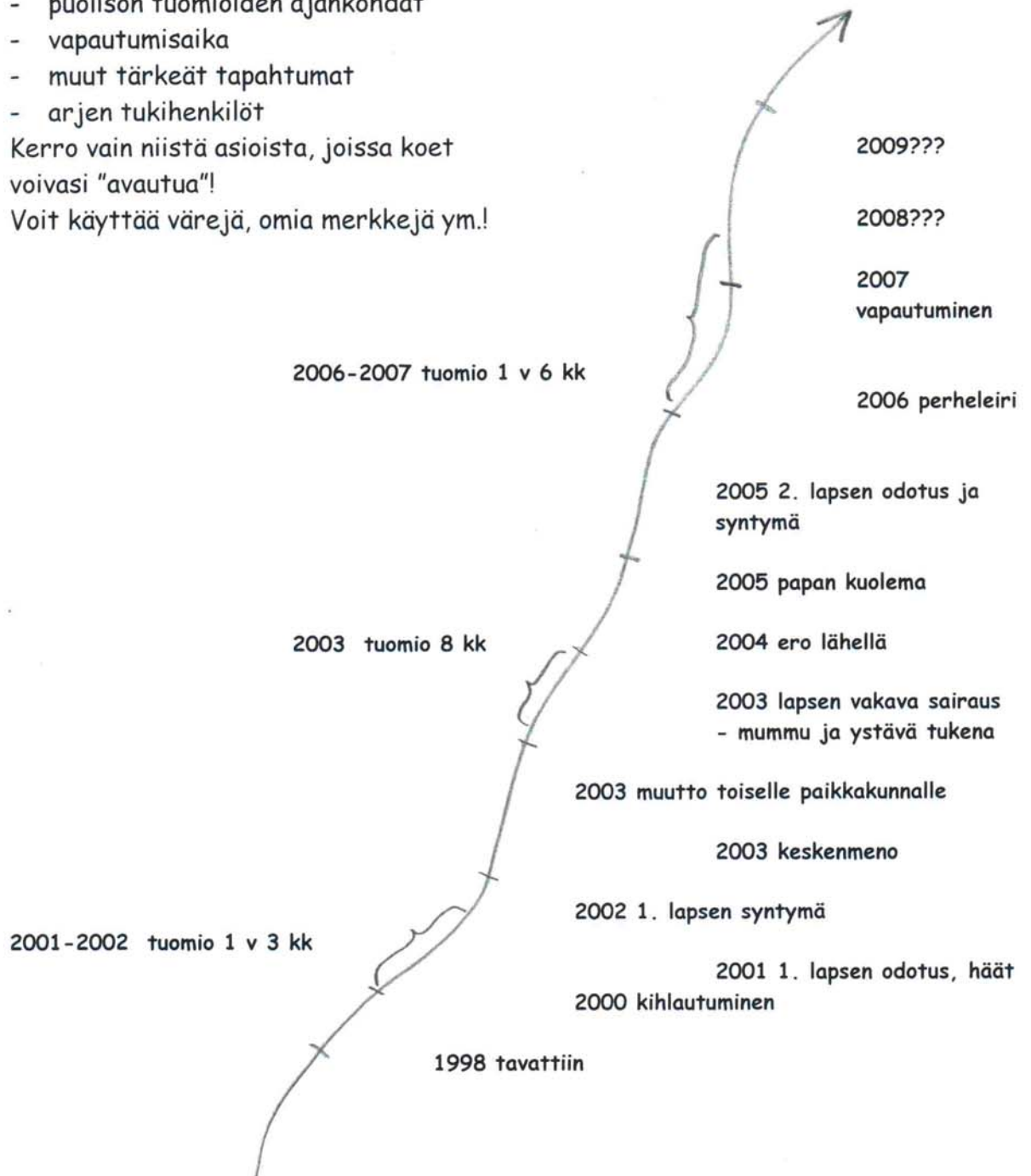
Mallipolku

Kirjaa ylös mm.

- tapaaminen
- kihlautuminen
- avioliitto
- odotusaika
- lapsen/lasten syntymät
- puolison tuomioiden ajankohdat
- vapautumisaika
- muut tärkeät tapahtumat
- arjen tukihenkilöt

Kerro vain niistä asioista, joissa koet
voivasi "avautua"!

Voit käyttää värejä, omia merkkejä ym.!

* 11. ARKI ILMAN TOISTA VANHEMPAA

Lasten ryhmä 7 – 12 -vuotiaat

Arki ilman toista vanhempaa: 1. ryhmäosio

Varataan aikaa 1h. Ryhmän orientaatiossa (malli tämän osion lopussa liitteenä 1) tuodaan esille, että jokaisella ryhmään osallistuvalla lapsella on yhteinen tekijä: toisen vanhemman vankeustuomio. Toisen vanhemman vankeustuomiota käsitellään tehtäviä tehden sekä keskustellen.

Ryhmä toteutetaan keskustelemalla ajatuksista ja tunteista, jota vankila sanana herättää. Keskustelun tukena tehdään tehtäviä omalla tahdilla. Jokainen ryhmäläinen saa tehtäväkansion (liitteenä tämän osion lopussa), jonka hän voi itse koristella mieleisensä esim. tarroilla. Kansiota voi myös kuvittaa itse piirtäen.

Ohjaaja keskustelee lasten kanssa tehtävistä nousseista aiheista välillä keventäen puhumalla esim. harrastuksista. Ryhmän päätteeksi kansiot voi halutessaan ottaa mukaansa tai jättää odottamaan 2. ryhmäosiota.

Liitteinä 2-6 tämän osion lopussa on seuraavat työkirjasivut:

Kuka joutuu vankilaan ja miksi?, Minun vanhempani, Elämän jana, Elämä tänään ja Sinun kysymyksesi?

Arki ilman toista vanhempaa: 2. ryhmäosio

Varataan aikaa 1h. Toisella ryhmäkerralla jatketaan samoja tehtäviä kuin 1. ryhmäosiossa sekä keskustellaan tunteista, joita on saattanut nousta pintaan ensimmäisen ryhmän jälkeen. Ryhmien päätteeksi lapset saavat tehtäväkansionsa mukaan ja he voivat halutessaan jatkaa niiden tekemistä sekä näyttää vanhemmilleen.

Ryhmätyöskentelyn tavoitteena on työstää tehtäviä ja keskustella ohjaajan avustuksella esiin nousseista kysymyksistä koko ryhmän kanssa. Tehtävien lisäksi aihepiireinä keskusteluissa nousee esille mm. kosketuskielto vankilalla tapaamisissa, kavereille puhuminen, ikävä, opettajien suhtautuminen, kirjeiden kirjoittaminen, erossa olo.

Ryhmien tavoitteena on antaa lapsille myönteinen kokemus siitä, että vaikeista asioista voidaan puhua sekä jakaa tunteita ja kokemuksia toisen vanhemman vankeustuomiosta. Ryhmässä lasta voidaan rohkaista kuuntelemaan itseään ja ilmaisemaan omia ajatuksiaan, tunteitaan ja tarpeitaan. Ryhmässä omien kokemusten jakaminen ja toisten kokemusten kuuleminen auttaa lasta ymmärtämään, ettei hän ole ainoa, jonka toinen vanhempi on vankilassa.

**Malli : Ohjaajan orientaatio lapsille:
Arki ilman toista vanhempaa**

Jokainen perhe on erityinen ja ainutlaatuinen. Kahta samanlaista perhettä ei olekaan. Perheitä on monenlaisia ja he asuvat hyvinkin erilaisissa kokoonpanoissa. Kaikissa perheissä ei jokainen perheenjäsen asu samassa kodissa. Perheet myös rakentuvat hyvin erilaisista ihmisistä. Sinun perheesi on nyt erilainen, koska toinen vanhemmistasi on vankilassa.

Teillä jokaisella on yhteinen syy, miksi olette nyt perheleirillä ja tässä ryhmässä. Ryhmän aikana meillä on tarkoitus miettiä, miten teidän elämäänne ja arkeenne niin kotona, koulussa kuin kavereiden kanssa on vaikuttanut se, että teidän isänne/äitinne on vankilassa.

Voimme myös keskustella tunteista, jota vanhemman vankeustuomio herättää. On ymmärrettävää, että saatat kokea monenlaisia tunteita ja joitakin tunteita saatat itsekkin pelästyä. Ei ole ollenkaan väärin tuntee esim. syyllisyyttä tai vihaa. Saatat myös tuntee huolestuneisuutta tai pelkoa siitä, että välisi vankilassa olevaan vanhempaan muuttuisi hänen ollessa poissa sinun arjesta. Tämän vuoksi on tärkeää välillä puhua tunteista ja ajatuksista, joita ehkä ajattelet suurimmaksi osaksi itsekseen. Tapaamiset vankilalla myös saattavat pelottaa ja tuntuu vierailta.

Saatte itsellenne kansion, jossa on erilaisia tehtäviä, joiden pohjalta voidaan pohtia yhdessä asioita. Voit myös täyttellä niitä ihan itsekseen, jos niin haluat. Jatkamme sitten iltapäivällä näissä teemoissa. Jos sinulle jää aikaa täyttellä niitä päivällä, niin toki saat. Voit myös jo päivällä näyttää niitä vanhemillesi. Tarkoitus olisi, että leirin aikana voisimme puhua vankeusasioista luontevasti ja avoimesti ja teilläkin olisi mahdollisuus esittää siihen liittyviä kysymyksiä niin paljon kun vain mieleen tulee. Uskon, että jokaisella teistä on ainakin kaksi kysymystä mielessä, jota ette ole rohjenneet kysyä!

Lasten aineiston lähteenä on käytetty työkirjaa: Carole Gesme M.A., CCDP with consultation from Michele Kopfmann 10/1993. Help for Kids! Understanding Your Feelings About Having A Parent in Prison or Jail. For Kids Ages Six and Older.

KUKA JOUTUU VANKILAAN JA MIKSI?

Säännöt tuovat turvaa elämäämme. Kuvittele esimerkiksi mitä voisi tapahtua, jos liikennevaloja ei olisi tai jos me vaan voisimme ottaa kaupasta mitä ikinä haluamme maksamatta sitä.

Kun me rikomme lakia, sen seuraukset meidän täytyy vain hyväksyä. Joskus ihmisen rikottua lakia hänen täytyy mennä vankilaan.

Mitkä teot mielestäsi ovat niin vakavia, että ihmisen tehtyä niitä häntä rangaistaan vankilaan joutumisella?

Jos sinulla on kysymyksiä teosta, joita äitisi/isäsi on tehnyt, kirjoita ne tähän. Etsi aikuinen, joka voi vastata näihin sinun kysymyksiisi. Voit pyytää myös isääsi/äitiäsi kertomaan.

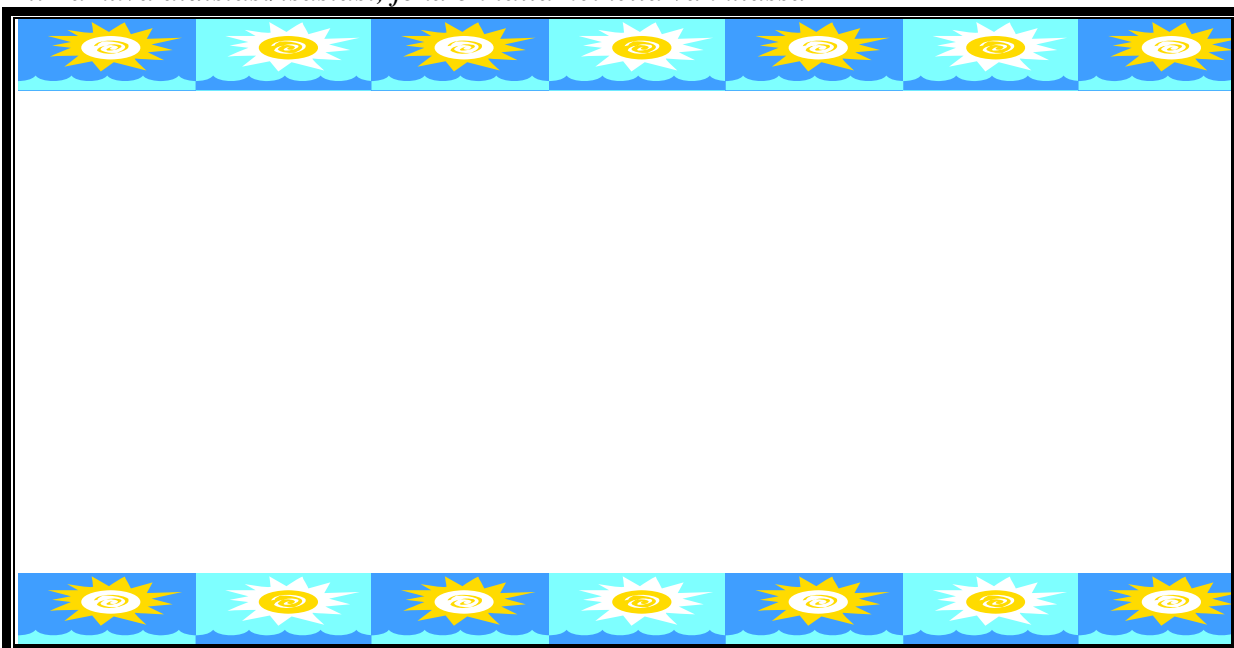
MINUN VANHEMPANI

Joku minun perheenjäsenistäni ei tällä hetkellä asu kanssani, koska hän on vankilassa.

Kuka tämä henkilö on? _____

Missä tämä henkilö on? _____

Piirrä kuva äidistäsi/isästäsi, joka on tällä hetkellä vankilassa

Kaikilla perheillä on ongelmia. Joskus meistä tuntuu, että meidän perhe on ainoa, jolla on ongelmia. Sinun perheesi voi opetella käsittelemään ongelmia, tehdä muutoksia ja tulla läheisemmäksi toistensa kanssa, vaikka joku perheenjäsenistä olisi poissa.

Muista, että joskus myös kunnolliset ihmiset tekevät pahoja asioita. Myös se on tärkeä muistaa, että sinun äitisi/isäsi teki jotain väärin – ET SINÄ.

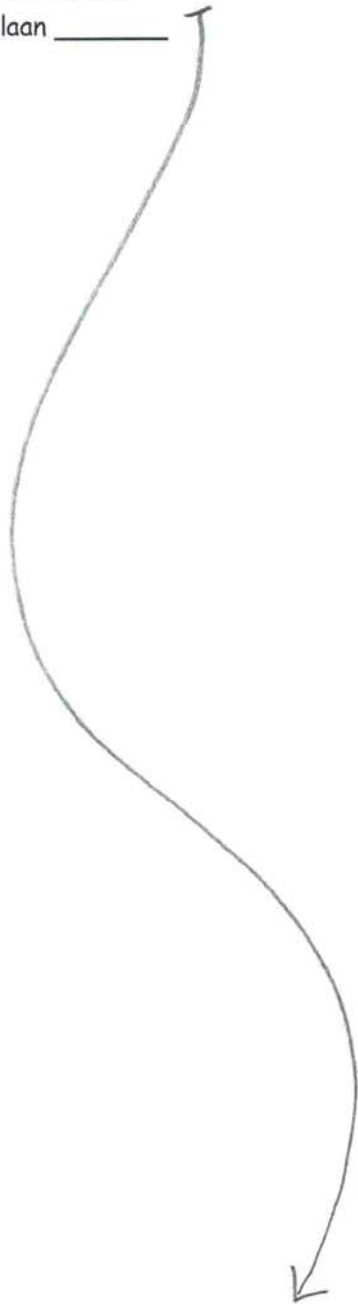
Vaikka sinun äitisi/isäsi teki virheen ja hän joutui vankilaan, se ei tarkoita sitä, että hän olisi huono ihminen. Älä syytä itseäsi äitisi/isäsi tekemisistä. Muista myös aina, että sinun äitisi/isäsi silti rakastaa sinua, vaikka ei olekaan joka päivä luonasi!

ELÄMÄN JANA

Kuinka kauan äitisi/isäsi on vankilassa? _____

Piirrä tärkeimmät hetket elämässäsi, jotka äitisi/isäsi on menettänyt ollessaan vankilassa. Voit piirtää esim. synttärisi kakuilla ja joulun kuusella.

Päivä jolloin äitisi/isäsi joutui vankilaan _____

Kuinka kauan olette olleet erossa?

Mitä on tapahtunut äitini/isäni ollessa vankilassa?

Miten olet kertonut näistä tapahtumista äidillesi/isällesi?

_____ Päivä, jolloin äitini/isäni palaa kotiin

ELÄMÄ TÄNÄÄN

Kirjoita, piirrä tai kerro, mikä on muuttunut sinun elämässäsi sen jälkeen, kun äitisi/isäsi joutui vankilaan.

Onko sinulla yhtään aikuista ihmistä, jolle voit puhua, Ketä? _____

Onko sinulla yhtään ystävää, jolle voit puhua, Ketä? _____

Mikä on erilaista sinun kotonasi? _____

Mikä on erilaista sinun koulussasi? _____

SINUN KYSYMYKSESI

Alla on joitakin kysymyksiä, joita toiset lapset ovat kysyneet. Laita rasti kysymyksen perään, johon sinä haluat vastauksen. Voit myös lisätä omia kysymyksiäsi.

Kysymysten pohjalta voit käydä keskustelua vanhempasi kanssa hänen olostaan vankilassa. Sinulla on oikeus saada vastauksia kysymyksiisi ja on ihan oikein, että niitä saattaa olla mielessäsi hurjan paljon. Vanhempasi varmasti vastaa kysymyksiisi mielellään, joten älä arkaile kysyä niitä.

Kysymyksiäsi voidaan käyttää perheleirin perhekohtaisessa keskustelussa, jos sinä annat siihen luvan. Keskustelussa on mukana perheleirin kaksi ohjaajaa.

Missä minun äitini/isäni syö? _____

Mitä vaatteita minun äitini/isäni pitää päällään? _____

Missä minun äitini/isäni nukkuu? _____

Onko minun äitini/isäni turvassa? _____

Mitä ”kaltereiden takana” tarkoittaa? _____

Voinko puhua puhelimitse äitini/isäni kanssa?

Mitä tapahtuu jos minä sairastun? _____

Kuka pitää minusta huolen? _____

Lisää minun kysymyksiäni:

3.6. MEIDÄN LAIVAMME MAAILMAN TUULISSA – VAIHTOEHTOINEN VANHEMMUUSTEEMAINEN LEIRI

Vanhemmuusteemainen perheleiri toteutettiin kesällä 2007 vaihtoehtoisella ohjelmarungolla, jolle annettiin nimeksi Meidän laivamme maailman tuulissa. Leirin ohjaajina toimivat Vilppulan vankilan erityisohjaaja Raili Nieminen, Kylmäkosken vankilan pastori Vesa Mäkelä ja Turun vankilan sosiaalityöntekijä Jaroslaw Nieciag.

Työskentelyssä sovelletaan Minun laivani –harjoitusta kirjasta Intohimosalaatti (Hyppönen - Linnossuo, 2006). Perheleirin aikana työskennellään laiva-teemalla seuraavan rungon mukaan:

Laivassa on RUUMA, joka sisältää kokemuksia.
Laivassa on PURJEET, voima, joka vie eteenpäin.
Laivassa on ANKKURI, joka estää menemistä.
Laivassa on PERÄSIN, jonka asento määrittää järkeä ja tunnetta.
Laivasta näkee PILVIÄ, jotka ovat haaveita ja unelmia.
Laivan tiellä voi olla KAREJA, joihin matkanteko voi päättyä.
Ja maailmalla on TUULIA, joille emme voi mitään.

Leirin aikana aikuiset ja mahdollisuuksien mukaan myös lapset rakentavat oman perheensä laivan isolle kartongille (kooltaan vähintään noin 60 x 90 cm) piirtäen, kirjoittaen sekä lehdistä kuvia leikaten ja liimaten. Aiheita voi yhdistää työskentelyä varten esim. neljään osioon. Jokaiselle osiolle varataan noin kaksi tuntia työskentelyaikaa leirin ohjelmaan. Leirin ohjaajat pitävät aiheista lyhyitä alustuksia ja niistä keskustellaan aikuisten kesken erilaisissa ryhmissä (pareina, nais- ja miesryhminä tai koko ryhmä yhdessä). Kouluikäisten lasten kanssa voi järjestää omia ryhmiä. Sen jälkeen perheet saavat rakentaa omaan laivaansa kyseisen osion kirjoittaen, piirtäen tai kuvia leikaten ja liimaten.

Vastuullinen vanhemmuus –perheleirin aineistoa (ks. luku 3.5.) voi soveltuvin osin käyttää työskentelyssä keskustelun pohjana:

RUUMA: Mitä perheen elämänhistoriassa on tapahtunut? (aineistona Parisuhteen ja vanhemmuuden polku)

PURJEET: Mitkä ovat ne myönteiset voimavarat, jotka ohjaavat perhettä hyvään suuntaan? (aineistona Vanhemmuuden ilot ja huolet)

ANKKURI: Mitkä asiat ovat aiheuttaneet perheen elämään hankaluuksia? (aineistona Vanhemmuuden haasteet: ongelmien sanoittaminen)

PERÄSIN: Mikä suunta ja mitkä tavoitteet ohjaavat perheen laivaa hyvään suuntaan? (aineistona Vanhemmuuden ilot ja huolet)

PILVET: Mitkä ovat perheen tulevaisuuden unelmat ja haaveet? (aineistona Tulevaisuuden aarrekartta)

KARIT: Mitkä asiat ovat vaikeita tai hankalia tässä elämäntilanteessa? (aineistona Vanhemmuuden haasteet: ongelmien sanoittaminen)

TUULET: Mitkä vaikeudet ovat sellaisia, joihin emme voi itse vaikuttaa? (aineistona Vanhemmuuden haasteet: ongelmien sanoittaminen)

Perheleirin lopussa laivat laitetaan esille näyttelyksi ja perheet saavat esitellä omat laivansa. Laivan saa viedä kotiin perheleirin päättyessä.

Hyppönen, Merja – Linnossuo, Outi (toim.): Intohimosalaatti. Leikkejä ja muita toiminnallisia menetelmiä. LK-kirjat, Saarijärvi, 2006.

PERHELEIRIOHJELMA

Perheleirin tavoitteet:

1. Vanhemmuuden tukeminen
2. Perheen voimavarojen ja jaksamisen tukeminen
3. Perheen sisäisten vuorovaikutustaitojen kohentaminen
4. Arjen taitojen vahvistaminen

ENSIMMÄINEN LEIRIPÄIVÄ

12.00	Tulo Vilppulaan Majoittuminen	
13.00	Tervetuloa! Välipala Ohjaajien ja leiriläisten esittely Tutustumisleikkejä Leiriohjelman esittely Leirin säännöt ja käytännöt (tarvittaessa vain aikuisille) Ulkoilua ja vapaata yhdessäoloa	
		<i>16.00 Ohjaajien palaveri</i>
16.30	Päivällinen	
17.30	Aikuiset: Meidän laivamme –työskentelyn aloitus: RUUMA (eli perheen elämänhistoria ja kokemukset) - ks. Vanhemmuuden haasteet: Parisuhteen ja vanhemmuuden polku (Vas- tuullinen vanhemmuus -aineisto) - lopuksi varataan aikaa siihen, että perheet yhdessä rakentavat laivansa kartongille piirtäen, leikaten, kirjoittaen ja kuvittavat ”ruuman” Lapset: omaa ohjelmaa klo 18.30 asti, sitten rakentamaan vanhempien kanssa perheen laivaa	
19.30	Iltapala	
20.00	Vapaata yhdessäoloa	
21.00	Hyvää yötä!	<i>21.00 Ohjaajien palaveri</i>

TOINEN LEIRIPÄIVÄ

8.30 Aamupala

9.30 Aikuiset: Meidän laivamme –työskentely jatkuu:
PURJEET, PERÄSIN (eli perheen voimavarat ja vahvuudet)
- ks. Vanhemmuuden ilot ja huolet (Vastuullinen vanhemmuus –aineisto)
- lopuksi varataan aikaa siihen, että aikuiset valmistavat ”purjeen ja peräsi-
men” omaan laivaansa

Lapsille leivontaa ja leikkejä

11.30 Lounas

Päivälepo/vapaa-aikaa

14.00 Välipala

14.30 –16.30 Perheiden yhteistä ohjelmaa:
seikkailuja pururadan maastossa tai leiriolympialaiset

16.30 Päivällinen

17.00 Ohjaajien palaveri

18.00 Nuotioilta rannassa koko perheille
Musiisointia, leikkejä ym.
Iltapala nuotiolla

21.00 Hyvää yötä!

21.00 Ohjaajien palaveri

KOLMAS LEIRIPÄIVÄ

8.30 Aamupala

9.30 Aikuiset: Meidän laivamme –työskentely jatkuu:
ANKKURI, KARIT, TUULET (eli perheen huolenaiheet ja uhat)
- ks. Vanhemmuuden haasteet: ongelmien sanoittaminen (Vastuullinen van-
hemmuus –aineisto)
- lopuksi varataan aikaa siihen, että aikuiset valmistavat ”ankkurin, karit ja
tuulet” omaan laivaansa

Lapsille omaa ohjelmaa liikuntasalissa tai ulkona

11.30 Lounas

12.00 Ohjaajien palaveri

Päivälepo/vapaa-aikaa

14.00 Välipala

Saunavuorot perheittäin (1-1,5 tuntia/perhe)
Perhekohtaisia keskusteluja
Meidän laivamme –työskentely jatkuu:
PILVET (eli perheen unelmat) perheen oman aikataulun mukaan
- ks. Tulevaisuuden aarrekartta (Vastuullinen vanhemmuus –aineisto)
Laivojen viimeistely
Toimintapajoja (askartelua, pelejä, leikkejä ulkona tai sisällä)

16.30 Päivällinen

Iltapäivän ohjelma jatkuu

19.30 Iltapala

Illanvietto:

Meidän laivamme –näyttely ja töiden esittely

Musisointia, leikkejä, kilpailuja...

21.00 Hyvää yötä!

21.00 Ohjaajien palaveri

NELJÄS LEIRIPÄIVÄ

8.30 Aamupala
Pakkaaminen ja siivous

9.30-11.00 Lapsille retki saareen

10.30 Palautekeskustelu (aikuiset)

11.30 Lounas ruokasalissa
Vapaa-aikaa perheille
Tarvittaessa ulkoleikkejä ja -pelejä

12.15 Ohjaajien palaveri

13.00 Loppuleikit ja välipala

14.00 Hyvää kotimatkaa!

Kuvia perheleirillä tehdyistä Meidän perheemme laivoista:

4. VAPAUTUVAN VANGIN PERHELEIRI

4.1. KUVAILULEHTI

Kehittäjä / tekijänoikeuksien haltija Miten tekijänoikeudet rajavat käsikirjan jakelua	Vilppulan vankila yhteistyössä Kriminaalihuoltolaitoksen Tampereen aluetoimiston kanssa Käsikirjan jakelulle ei rajoituksia.
Kohderyhmä	Perheet ja avio- tai avoparit, joissa toinen puolisoista 1. on ollut pitkään vankilassa 2. vapautuu lähikuukausien aikana ja 3. määrätään Kriminaalihuoltolaitoksen valvontaan
Keskeiset tavoitteet, vaikuttamisen alueet ja sisältö	Perheleirin tavoitteena on: 1. antaa tietoa vapautumiseen ja ehdonalaiseen vapauteen sekä valvontaan liittyvistä asioista ja yhteiskunnan palveluista 2. opetella ratkaisumalleja tunteiden käsittelyyn 3. käsitellä tulevia muutoksia parisuhteen ja perheen arjessa. Opetusmenetelminä käytetään ryhmäkeskustelua, yhteistoiminnallista oppimista sekä aiheisiin liittyviä alustuksia.
Ryhmän koko	4-6 perhettä/paria
Kesto (tapaamiskertojen määrä viikossa, montako viikkoa, kokonaistuntimäärä)	3-4 päivää kestävä perheleiri Leiripäivien aikana on yhteistä ohjattua toimintaa sekä vanhemmille ja lapsille erikseen kohdennettuja osioita leiriohjelman mukaisesti.
Ketkä voivat ohjata	Vankiloiden kuntoutustyöntekijät yhteistyössä Kriminaalihuoltolaitoksen työntekijöiden kanssa. Tarvittaessa leirillä voi työskennellä alan opiskelijoita tai lastenohjaajia. Suositus henkilökunnan määrästä: 1-2 vankilan työntekijää, 1-2 Kriminaalihuoltolaitoksen työntekijää, tarvittava valvontahenkilöstö ja lasten lukumäärästä ja iästä riippuen 1-3 lastenohjaajaa.
Ohjaajakoulutus	Vapautuvan vangin perheleiri –aineiston käyttöä varten ei järjestetä ohjaajakoulutusta.
Tilat ja tarvikkeet	Leiriohjelman mukaiseen toimintaan tarvittavat tilat ja tarvikkeet.

4.2. VAPAUTUVAN VANGIN PERHELEIRIN ESITTELY

Vapautuvan vangin perheleiriaineisto perustuu Vilppulan vankilassa vuonna 2006 toteutettuun perheleiriin. Leiri toteutettiin yhteistyössä Kriminaalihuoltolaitoksen Tampereen alue toimiston kanssa. Leiriaineiston ovat suunnitelleet erityisohjaaja Raili Nieminen Vilppulan vankilasta sekä sosiaalityöntekijä Tuija Hämäläinen ja kriminaalihuoltotyöntekijä Hannele Valkama Kriminaalihuoltolaitoksen Tampereen aluetoimistosta.

Perheleirin tavoitteena on tukea vapautuvaa vankia ja hänen perhettään. Leirin ohjelmassa on teemoja, joissa käsitellään ehdonalaista vapautta ja muutoksia perheen arjessa.

Vapautuvan vangin perheleirin **tavoitteena** on:

1. Antaa tietoa vapautumiseen ja ehdonalaiseen vapauteen sekä valvontaan liittyvistä asioista ja yhteiskunnan palveluista
2. Opetella ratkaisumalleja tunteiden käsittelyyn
3. Käsitellä tulevia muutoksia parisuhteen ja perheen arjessa

Vapautuvan vangin perheleiriaineisto soveltuu vankilan perheleirin ohjelmaksi pareille ja perheille.

Leirin kohderyhmäksi soveltuvat parhaiten sellaiset parit/perheet, joissa toinen puolisoista

1. on ollut pitkään vankilassa
2. vapautuu lähikuukausien aikana ja
3. määrätään Kriminaalihuoltolaitoksen valvontaan.

Leirillä ohjaajina toimivat Kriminaalihuoltolaitoksen työntekijät ja vankilan työntekijät yhdessä. Lisäksi leirille tarvitaan lasten lukumäärästä ja iästä riippuen 1-3 lastenohjaajaa. Leirin valvonnasta on sovittava erikseen.

Vapautuvan vangin perheleiriaineisto on laadittu siten, että leirin voivat toteuttaa Kriminaalihuoltolaitoksen työntekijät ja vankilan työntekijät yhdessä oheista leiriaineistoa käyttäen sekä harkintansa ja kiinnostuksensa mukaan aineistoa soveltaen. Kaikkia osioita voi käyttää erikseen.

Vapautuvan vangin perheleiri voidaan toteuttaa 3-4 päivän pituisena. Leirille valitaan 4-6 perhettä riippuen ohjaajien määrästä ja käytettävissä olevista majoitustiloista.

4.3. VAPAUTUVAN VANGIN PERHELEIRIN TOTEUTUS

Vapautuvan vangin perheleirin esimerkkiohjelma on seuraavassa. Kriminaalihuoltolaitoksen työntekijät ovat tässä mallissa mukana leirillä vain toisena leiripäivänä. **Tähdellä ja numerolla (* 1. - * 5.) merkittyjen osioiden sisällöistä ja käytännön toteutuksesta on tarkempi esittely leiriohjelman jälkeen luvussa 4.4.** Leiriosioita voi käyttää sellaisenaan tai yhdistellä ja soveltaa tarpeen mukaan. Leirin ohjaajat voivat suunnitella myös omaa leiriohjelmaa.

ENSIMMÄINEN LEIRIPÄIVÄ

12.00-14.00

Saapuminen
Majoittuminen

14.00

Tervetuloa perheleirille!

Välipala
Ohjaajien ja leiriläisten esittely
Leiriohjelman esittely
Vastuutehtävien jako
Leirin säännöt ja käytännöt
Pelisäännöt (luottamuksellisuus, omavastuisuus, aikatauluihin sitoutuminen, omien kokemusten jakaminen)
Tutustumisleikkejä
Vapaata yhdessäoloa

16.00 Ohjaajien palaveri

16.30

Päivällinen ruokasalissa

18.00

Aikuiset:

Perheemme yhdessäolon historiaa - Millainen on yhteinen elämämme ollut? (* 1.)

Ohjausvastuu vankilan työntekijällä

Lapset: askartelua, pelejä

19.30

Iltapala

20.00

Vapaata yhdessäoloa

21.00

Hyvää yötä!

TOINEN LEIRIPÄIVÄ

8.00

Aamupala

8.30 Ohjaajien palaveri

9.00

Aikuiset:

Päivän teema: ”Tanssin askelin vapauteen”

Teeman mukaisesti harjoitellaan tuttujen paritanssien (foxtrot, valssi, humppa) askeleita päivän viritykseksi ja virkistystaukojen aikana ohjelman välissä.

Tavoitteena on tarjota kontaktin ja läheisyyden mahdollisuus ja yhdessä selviytymisen kokemus.

Mitä on olla ehdonalaisessa vapaudessa ja mitä tukea on tarjolla? (* 2.)

Ohjausvastuu Kriminaalihuoltolaitoksen työntekijöillä

Lapset: pelejä ja leikkejä ulkona tai liikuntasalissa

11.30

Lounas ruokasalissa

- 12.30 Aikuiset:
Tunteet ja elämänhallinta: Ratkaisumalleja tunteiden käsittelyyn (* 3.)
 Ohjausvastuu Kriminaalihuoltolaitoksen työntekijöillä
- Lapset: askartelua
- 14.00 Välipala
- 14.30** Aikuiset:
Tulevaisuuden haasteet: ongelmien sanoittaminen (* 4.)
 Ohjausvastuu vankilan työntekijällä
- Lapset: leivontaa
- 16.30 Päivällinen ruokasalissa
- 17.30 Ohjaajien palaveri*
- 18.00 **Yhteinen illanvietto**
 Tanssia, musiikkia, leikkejä, kilpailuja
- 20.00 Iltapala
- 21.00 Hyvää yötä!

KOLMAS LEIRIPÄIVÄ

- 8.00 Aamupala
- 8.30 Ohjaajien palaveri*
- Pakkaaminen ja siivous
- 10.00 Aikuiset:
Perheiden tulevaisuuden suunnitelmat - Viisauksien taulun kokoaminen (* 5.)
 Ohjausvastuu vankilan työntekijällä
- Lapset: pelejä ja leikkejä ulkona tai liikuntasalissa
- 11.30 Lounas ruokasalissa
 Vapaa-aikaa
- 13.00 Leirin päätös
 Välipala
- 14.00 Hyvää kotimatkaa!

4.4. VAPAUTUVAN VANGIN PERHELEIRIN OSIOIDEN SISÄLLÖT JA KÄYTÄNNÖT

*** 1. PERHEEMME YHDESSÄOLON HISTORIAA - MILLAINEN ON YHTEINEN ELÄMÄMME OLLUT?**

Perheen yhdessäolon historia

Perheen yhdessäolon historia on jokaisella perheellä erilainen. Kaikilla perheillä on elämän tilanteessa ollut nyt pidempi vankilatuomio, joka on lähiaikoina päättyvässä.

Katsotaan nyt asioita vähän taaksepäin. Saatte ihan aluksi kirjoittaa kirjeen puolisolenne. Siihen varataan aikaa 15 minuuttia.

Kirje: Minä rakastan sinua, koska....

Kirjeen voi laatia tyhjälle paperille tai sitä varten voi tehdä esim. kuvallisen kirjepohjan, jossa on kirjeen alku valmiina.

Jokainen kirjoittaa kirjeen omassa rauhassaan yhteisessä tilassa. Sen jälkeen saatte mennä omaan asuntoonne lukemaan ne toisillenne ääneen. Toinen kuuntelee, ei kommentoi. Sitten vaihdetaan osia.

Sen jälkeen palataan takaisin samaan tilaan. Tauko samalla. (yhteensä 20-30 min.)

Kokoonnutaan yhteen keskustelemaan:
Haluaako joku lukea omansa ääneen muiden kuullen?
Luetaan, jos on halukkaita.

Keskustelua: (15 min.)
Miten kirjeet syntyivät? Löytyikö asioita helposti? Miltä tuntui lukea toiselle ääneen? Entä kuunnella?

Ihmissuhdekartta (n. 1 tunti)

Sitten siirrytään nykyhetkeen ja tulevaisuuteen. Tämä työskentely on pohjana seuraavan päivän aiheille.

Kartoitetaan perheiden verkostoa ihmissuhdekartan avulla.

Jokainen perhe saa oman fläppitaulupaperin, johon piirretään iso ympyrä ja sen keskelle pieni ympyrä. Oma perhe on pienenä ympyränä keskellä. Ympyrä jaetaan kolmeen sektoriin (kuva muistuttaa reikäleipää):

- sukulaiset
- ystävät, kaverit
- viranomaiset

Kukin perhe kirjoittaa ympärään oman elämänsä tärkeitä ihmisiä. Nimi kirjoitetaan sen lähemmäksi keskellä olevaa oma perhe –ympyrää, minkä tärkeämmäksi henkilö koetaan. Ohjaaja kiertää katsomassa, että työskentely edistyy.

Ihmissuhdekartat voidaan esitellä muulle ryhmälle.

Työskentelyn lopuksi keskustellaan:

Löytyikö nimiä? Perhe, suku, viranomaiset? Millainen verkosto on? Toimiiko se tukiverkostona?

*** 2. MITÄ ON OLLA EHDONALAISESSA VAPAUDESSA JA MITÄ TUKEA ON TARJOLLA?**

Ehdonalainen vapaus: vankilasta vapauttamisvaihe ja valvonnan sisältö (n. 1 tunti)

- uuden vankeuslainsäädännön tuomat vaikutukset valvontaan
- vankeuslaki tukee suunnitelmallisuutta (RANSU) ja korostaa kuntoutusta
- laki ehdonalaisen vapauden valvonnasta
- valvontaan sisältyvä kontrolli ja tuki
 - valvontamääräykset
 - asiakaslähtöisyys, vuorovaikutus, verkostot
- valvontasuunnitelma, kartoitus, arviointi yms.
- varataan keskustelulle ja kysymyksille riittävästi aikaa

Arvokeskustelu (n. 1 tunti)

- keskustellaan arvoista ja nimetään niitä esim. fläppitaululle
- mietitään, mitkä ovat elämässä: 1) erittäin tärkeitä arvoja, 2) tärkeitä arvoja, 3) vähemmän tärkeitä arvoja
- parit saavat keskustella kahdestaan omista arvoistaan ja kertoa toisille valinnoistaan, mitkä ovat heille erittäin tärkeitä arvoja
- varataan keskustelulle riittävästi aikaa

*** 3. TUNTEET JA ELÄMÄNHALLINTA: RATKAISUMALLEJA TUNTEIDEN KÄSITTELYYN**

Tunnesanat

- lyhyt alustus aiheeseen (arvokeskustelu pohjalla)
- mietitään vapautumiseen liittyviä tunteita
- parit tuottavat tunnesanoja jotka kirjataan fläppitaululle
- ohjattua keskustelua
- valitaan yhteiseen keskusteluun esim. pettymyksen, pelon ja toiveiden tunteet
- varataan keskustelulle ja vuorovaikutukselle riittävästi aikaa

Aarrekeri

- taustalla soitetaan rauhallista musiikkia
- lattialle levitetään korillinen erilaisia pieniä esineitä
- ryhmäläiset istuvat lattialla patjojen tai tyynyjen päällä

- ryhmäläiset ja ohjaajat valitsevat kaksi esinettä, mitkä kokevat itselleen merkityksellisiksi
- esineen valintaan tulee liittyä omakohtainen vahva kokemus, "oman elämän aarre" (selviytyminen, lapsuuden muisto tms.)
- kokemukset jaetaan yhdessä istuen lattialla ringissä

* 4. TULEVAISUUDEN HAASTEET: ONGELMIEN SANOITTAMINEN

Ryhmä jaetaan vankilassa olevien ja siviilissä olevien aikuisten (useimmiten miesten ja naisten) ryhmiin. Ryhmät keskustelevat 20-30 minuutin ajan niistä asioista, jotka ovat **kaikkein haasteellisimpia/pelottavimpia/vaikeimpia tässä elämäntilanteessa** ajatellen lähellä olevaa vapautumista parisuhteen ja perheen näkökulmasta.

Työskentelyn tarkoituksena on koota asiat luettelomaisesti ja keskustella ohjaajien avustuksella esiin nousseista kysymyksistä koko ryhmän kanssa. Ohjaajat voivat olla ryhmissä mukana kirjaamassa asioita fläppitaululle. Aiheina nousee esille mm. arkipäivän muutokset, kotitöiden jakaminen, kasvatusvastuun jakaminen ja parisuhteen kestäminen. Tarpeen mukaan ohjaajat voivat nostaa esiin joitakin kysymyksiä, mikäli ne eivät ryhmästä nouse esiin.

Työskentelyn tarkoituksena on saada osallistujat keskustelemaan aiheista oman kokemuksen pohjalta ja ideoimaan asioita yhdessä vertaisryhmänä. Yhteiseen keskusteluun on hyvä varata riittävästi aikaa (ainakin yksi tunti).

Keskustelut voidaan toteuttaa myös niin, että naiset ja miehet keskustelevat omina ryhminään pidempään, esim. yhden tunnin ajan. Lopuksi keskustelut kootaan yhteen lyhyesti koko ryhmän kanssa (20-30 min.). Tässä vaihtoehdossa voidaan hyödyntää paremmin vertaisryhmän tukea. Jos ryhmä on aktiivinen, ohjaajat voivat antaa ryhmäläisten keskustella keskenään tai ohjaaja voi olla lähinnä kuuntelijana ryhmässä.

* 5. PERHEIDEN TULEVAISUUDEN SUUNNITELMAT – VIISAUKSIEN TAULUN KOKOAMINEN

Perheiden tulevaisuudensuunnitelmat

Aloitetaan **tunnetori** – harjoituksella:
mitkä tunteet ovat päällimmäisinä vapautumista ajatellen?

Ohjaajilla on valmiina paperilapuilla erilaisia tunnesanoja. Lappuja on oltava niin monta, että niitä tulee ainakin kolme/osallistuja. Ryhmäläisiä pyydetään ajattelemaan tulevaa vapautumista. Kaikille jaetaan kolme tunnesanaa jokainen erikseen lapulle kirjoitettuna. Pyydetään ryhmäläisiä nousemaan ylös ja menemään kirpputorille myymään, ostamaan ja vaihtamaan sellaisia tunteita pois, joita ei tunnista liittyvän vapautumiseen ja hankkimaan niitä, jotka tuntuvat itselle sopivilta. Hetken kuluttua tullaan omille paikoille. Käydään läpi tunnekierros, jossa kukin kertoo lappujen avulla, miltä tuntuu vapautumista ajatellen. Jos itselle jää tunnelappu, jota ei tunnista omakseen, sen voi kertoa muille.

Tämän jälkeen jokainen pari saa kertoa oman perheensä tulevaisuudensuunnitelmista. Keskustellaan perheiden elämästä ja tulevaisuudesta yhdessä.

Viisauksien taulu tai viisauksien puu

Ryhmä kokoaa yhdessä – tai naisten ja miesten ryhmissä – viisauksia, neuvoja, omia oivalluksia ja kokemuksia, jotka eniten ovat auttaneet vankeusaikana ja vapautumisvaiheessa parisuhteen ja perheen kannalta.

Ryhmästä nousevat viisaudet kirjataan suurelle seinäpaperille tai kartongille joitakin avainsanoja käyttäen. Vaihtoehtoisesti viisaudet voidaan kirjoittaa puun lehdille, jotka liimataan kartongista leikatun puunrungon ympärille.

Perhelän piha-alue

5. RIKASTA MINUA! –PARISUHDEKURSSI

5.1. KUVAILULEHTI

Kehittäjä / tekijänoikeuksien haltija Miten tekijänoikeudet rajaavat käsikirjan jakelua	Kataja – Kestävän parisuhteen kasvu ry. Käsikirjan saaminen ja käyttö edellyttää Kataja ry:n järjestämään ohjaajakoulutukseen osallistumista.
Kohderyhmä	Vakiintuneessa parisuhteessa elävät avio- ja avoparit
Keskeiset tavoitteet, vaikuttamisen alueet ja sisältö	<p>Parisuhdekurssin keskeiset tavoitteet:</p> <ol style="list-style-type: none">1. tulla tietoisiksi vuorovaikutustaitojen merkityksestä2. oppia perusasioita puhumisesta ja kuuntelemisesta3. tulla tietoisiksi suhteen myönteisistä pohjista ja ilmaista välittämistä toiselle4. tulla tietoisiksi tunteiden merkityksestä ja oppia tunnistamaan omia tunteitaan5. tunnistaa ja tunnustaa omat tarpeensa6. opetella vastuun ottamista omista tarpeistaan ja opetella kuuntelemaan toisen tarpeita7. jakaa kokemuksia ja vahvistaa osallistujien uskoa selviytymiseen8. siirtää kurssilla opittua arkeen9. antaa konkreettinen yhteistyön malli: asioista voidaan sopia ja neuvotella sekä löytää yhdessä luovia ratkaisumalleja. <p>Parisuhdekurssin sisältö koostuu 9 kokoontumiskerrasta, joihin kuuluu mm. lyhyitä alustuksia, yksilö- ja paritehtäviä, ryhmäkeskustelua ja toiminnallisia harjoituksia.</p> <p>Parisuhdekurssin teemat ovat: 1. Tutustuminen ja ryhmäytyminen, 2. Vuorovaikutustaidot, 3. Suhteen voimavarat, 4. Suhteen mahdollisuudet, 5. Seksuaalinen läheisyys, 6. Todellisuus ja parisuhde, 7. Rikastuttamissopimus, 8. Tunne, tunnetko sen ?, 9. Päätös.</p>
Ryhmän koko	Neljä paria (kahdeksan henkilöä)
Kesto (tapaamiskertojen määrä viikossa, montako viikkoa, kokonaistuntimäärä)	Neljä päivää kestävä perheleiri. Leiripäivien aikana on yhdeksän n. 2 tuntia (n. 120 min.) kestävää kokoontumista. Lisäksi leirillä voi olla yhteistä vapaa-ajan ohjelmaa.
Ketkä voivat ohjata	Kurssin ohjaa aina koulutettu työpari (mies ja nainen). Kataja ry:n Parisuhteen rikastuttamisryhmien ohjaajakoulutuksen käyneet henkilöt. Koulutukseen ei ole pohjakoulutusvaatimusta.
Ohjaajakoulutus	Kataja ry. järjestää vankiloille oman Parisuhteen rikastuttamisryhmien ohjaajakoulutuksen, joka kestää neljä päivää. Erikseen sovittaessa vankilan työpari voi osallistua tavalliseen Kataja ry:n järjestämään Parisuhteen rikastuttamisryhmien ohjaajakoulutukseen.
Tilat ja tarvikkeet	Rauhallinen tila. Fläppitaulu, CD-soitin, muistiinpanovälineet.

5.2. RIKASTA MINUA! –KURSSIN ESITTELY

Rikasta minua! -parisuhdekurssi perustuu Kataja – Kestävän parisuhteen kasvu ry:n kehittämään kurssiaineistoon. Tämän parisuhdekurssin tavoitteena on rikastuttaa ja vahvistaa parisuhdetta. Tällä parisuhdekurssilla keskitytään suhteen vahvuuksiin ja mahdollisuuksiin ja etsitään yhteisiä konkreettisia tavoitteita ja keinoja tavoitteiden toteuttamiseen arjessa. Kurssi soveltuu parhaiten sellaisille pareille, jotka ovat jo eläneet yhdessä ja tuntevat arjen yhteiselon iloja ja murheita.

Rikastuttamisryhmät koostuvat eri elämäntilanteessa olevista eri-ikäisistä pareista, joita yhdistää halu syventää parisuhdettaan tai löytää siihen jotain uutta. Tämä vertaisryhmäperiaatteella toimiva parisuhdekurssi ei sisällä paljoa luentomateriaalia, vaan kurssin sisältö nousee myös osallistujien tarpeesta. Kurssi muodostuu oman parin kanssa mietittävistä tehtävistä, toisen pariskunnan kanssa käydyistä keskusteluista ja ryhmän yhteisestä toiminnasta.

Rikasta minua! –parisuhdekurssi on suunniteltu toteutettavaksi viikonloppukurssina, mutta se on mahdollista toteuttaa myös esim. kahtena erillisenä päivänä tai kerran viikossa koontuvana iltakurssina.

Vankiloita varten on Rikasta minua! –parisuhdekurssista tehty laajennettu vankilaversio. Siinä on pyritty ottamaan huomioon joitakin niistä erityiskysymyksistä, joita puolison vankeus voi aiheuttaa. Pääasiassa materiaali kuitenkin keskittyy yksilön itsetuntemuksen lisäämiseen ja parin väliseen suhteeseen liittyviin asioihin. Aineisto soveltuu käytettäväksi neljän päivän pituisella perheleirillä.

Rikasta minua! –parisuhdekurssin **tavoitteena** on:

1. tulla tietoisiksi vuorovaikutustaitojen merkityksestä
2. oppia perusasioita puhumisesta ja kuuntelemisesta
3. tulla tietoisiksi suhteen myönteisistä pohjista ja ilmaista välittämistä toiselle
4. tulla tietoisiksi tunteiden merkityksestä ja oppia tunnistamaan omia tunteitaan
5. tunnistaa ja tunnustaa omat tarpeensa
6. opetella vastuun ottamista omista tarpeistaan ja opetella kuuntelemaan toisen tarpeita
7. jakaa kokemuksia ja vahvistaa osallistujien uskoa selviytymiseen
8. siirtää kurssilla opittua arkeen
9. antaa konkreettinen yhteistyön malli: asioista voidaan sopia ja neuvotella sekä löytää yhdessä luovia ratkaisumalleja

Rikasta minua! –parisuhdekurssin ohjaa aina koulutettu ohjaajapari, joka on osallistunut Kataja ry:n järjestämään Parisuhteen rikastuttamisryhmien ohjaajakoulutukseen. Yleensä ohjaajina toimii vertaispari eli avio- tai avoliitossa oleva pari. Vankilassa järjestettävillä kursseilla ohjaajina voi toimia myös ammatillinen työpari.

Työskentelymenetelminä kurssilla käytetään yksilö- ja paritehtäviä sekä ryhmäkeskusteluja. Kullakin kokoontumiskerralla ohjaajat pitävät lyhyitä alustuksia, antavat ryhmäläisille tehtäviä ja ohjaavat keskustelua. Jokaiselle kokoontumiskerralle tulee varata aikaa noin kaksi tuntia.

Rikasta minua! –parisuhdekurssin **kokoontumisten aiheet** ovat:

1. Tutustuminen ja ryhmäytyminen
2. Vuorovaikutustaidot

3. Suhteemme voimavarat
4. Suhteemme mahdollisuudet
5. Seksuaalinen läheisyys
6. Todellisuus ja parisuhde
7. Rikastuttamissopimus
8. Tunne, tunnetko sen?
9. Päätös

Rikasta minua! –parisuhdekurssin materiaali sisältää kaiken kokoontumisissa tarvittavan materiaalin: ohjeet, alustukset, harjoitukset, tehtävät sekä virittävät leikit. Mikäli aikaa on vähän tai jotain teemaa halutaan painottaa enemmän, kurssiaineistosta voidaan harkinnan mukaan jättää pois joitakin osioita. Toisaalta jokainen materiaalin osio on oma kokonaisuutensa, jota voi käyttää myös erillisenä osana erilaisissa parisuhde- tai perheryhmissä.

5.3. RIKASTA MINUA! –KURSSIN OHJAAJAKOULUTUS

Rikasta minua! –parisuhdekurssin ohjaa yleensä koulutettu avio- tai avopari. Koska tämä parisuhdekurssi on tehty vertaisryhmää varten, kurssin ohjaajista toisen tulee olla mies ja toisen nainen. Vankilassa järjestettävillä parisuhdekursseilla ohjaajina voi toimia ammatillinen työpari (mies ja nainen). Toisen ohjaajan on suotavaa olla ihmissuhdealan koulutuksen saanut ja vankilan kuntoutustyöntekijä, toinen ohjaaja voi olla parisuhderyhmän ohjaamisesta kiinnostunut vartija, ohjaaja tai muu työntekijä. Ohjaajalta vaaditaan kykyä toimia ryhmässä, rohkeutta olla esillä, kykyä tunnistaa omia tunteitaan, rohkeutta puhua omista kokemuksistaan ja olla mallina ryhmälle.

Kataja ry. järjestää Parisuhteen rikastuttamiskurssin ohjaajakoulutuksia. Koulutus kestää 2 ½ päivää (useimmiten viikonlopun ajan perjantai-illasta sunnuntaihin). Koulutuksen kesto on 23 oppituntia. Koulutusviikonlopun kuluessa jokainen koulutukseen osallistuva pari ohjaa yhden kurssiosion. Jokaisen osion jälkeen käydään ryhmän kanssa ohjauskeskustelu, jossa pari saa henkilökohtaista palautetta. Ohjaajapätevyys edellyttää kolmen kurssin ohjaamista ja raportoimista Kataja ry:een. Koulutus maksaa 195 euroa/koulutettava pari (v. 2007) sekä matka- ja majoituskustannukset ja päivärahat VES:n mukaan. Ohjaajakoulutukseen osallistuva pari saa käyttöönsä Rikasta minua! –parisuhdekurssin materiaalin. Materiaalin käyttöoikeus on ohjaajakohtainen.

Vankiloiden työntekijöitä varten Kataja ry. järjestää oman neljä päivää kestävä koulutuksen, jossa käydään läpi Rikasta minua! –parisuhdekurssin laajennettu vankilaversio. Kouluttajina toimivat Kataja ry:n työntekijät. Koulutus voidaan järjestää neljälle työparille, jotka suunnittelevat parisuhdekurssien ohjaamista vankilan perheleirillä. Koulutuksen hinta määrittyy myöhemmin. Koulutuksen ajankohta ja paikka sovitaan erikseen.

Mikäli vankiloiden omaan koulutusryhmään ei ole riittävästi hakijoita, vankilan työpari voi erikseen sovittaessa osallistua Kataja ry:n järjestämään tavalliseen Parisuhteen rikastuttamiskyhmien ohjaajakoulutukseen. Koska tavalliseen ohjaajakoulutukseen tulevilla muilla pareilla on oma kokemus parisuhteen rikastuttamiskurssista, koulutettavan työparin on ennen koulutukseen osallistumista oltava mukana yhdellä tätä menetelmää käyttävällä vankilan parisuhdeleirillä.

5.4. RIKASTA MINUA! –KURSSI VANKILAN PERHELEIRILLÄ

Rikasta minua! –parisuhdekurssi sopii vankilan parisuhde- ja perheleirin ohjelmaksi erikikäisille, vakiintuneessa parisuhteessa eläville ja avo- ja aviopareille, jotka haluavat rikastuttaa ja vahvistaa parisuhdettaan.

Leirin tulee olla neljän päivän pituinen, jotta ohjelmasta ei tule liian tiivis. Parisuhdekurssin lisäksi aikaa tarvitaan perheiden keskinäiselle vapaalle yhdessäololle ja yhteiselle toiminnalliselle leiriohjelmalle. Leirille voidaan ottaa neljä paria tai perhettä.

Kurssin ohjaa kaksi Parisuhteen rikastuttamiskurssin ohjaajakoulutuksen käynnyttä työntekijää (mies ja nainen ammatillisena työparina). He voivat toimia samalla koko leirin ohjaajina. Perheleirillä mukana olevia lapsia varten tulee olla riittävä määrä lastenohjaajia, jotka järjestävät lapsille ikätason mukaista ohjelmaa aikuisten ryhmien aikana.

Mikäli perheet tulevat elämäntilanteesta, jossa heillä ei ole ollut mahdollisuutta tavata toisiinsa pitkään aikaan, leirin alkaessa kannattaa antaa perheille mahdollisuus olla yhdessä esim. iltapäivän ajan ja aloittaa varsinainen kurssi vasta myöhemmin.

Malli leiripäivien ohjelmasta ja aikataulusta on seuraava:

RIKASTA MINUA! -PARISUHDELEIRIN OHJELMA

ENSIMMÄINEN LEIRIPÄIVÄ

10.00-11.00	Saapuminen leirille ja majoittuminen	
11.30	Lounas	
	Leirin säännöt ja käytännöt	
	Vapaa-aikaa	
14.00	Päiväkahvi	
	Tutustuminen ja ryhmäytyminen	
16.30	Päivällinen	
17.30	Vuorovaikutustaidot	
19.30	Iltapala	
20.00	Hyvää yötä!	<i>klo 20.00 Ohjaajien palaveri</i>

TOINEN LEIRIPÄIVÄ

8.00	Aamupala	
9.00	Suhteemme voimavarat	
11.30	Lounas	
12.00	Päivälepo/ulkoilua	
14.00	Päiväkahvi	
14.30	Suhteemme mahdollisuudet	

16.30	Päivällinen	
17.30	Seksuaalinen läheisyys	
19.30	Iltapala lapsille (Aikuiset 20.00)	
20.00	Hyvää yötä!	<i>klo 20.00 Ohjaajien palaveri</i>

KOLMAS LEIRIPÄIVÄ

8.00	Aamupala	
9.00	Todellisuus ja parisuhde	
11.30	Lounas	
12.00	Päivälepo/ulkoilua	
13.30	Päiväkahvi	
14.00	Rikastuttamissopimus	
16.30	Päivällinen	
18.00	Yhteistä ohjelmaa perheille	
20.00	Hyvää yötä!	<i>klo 20.00 Ohjaajien palaveri</i>

NELJÄS LEIRIPÄIVÄ

8.00	Aamupala	
9.00	Tunne, tunnetko sen?	
11.30	Lounas	
	Päivälepo/ulkoilua	
	Pakkaaminen ja siivous	<i>klo 12.00 Ohjaajien palaveri</i>
13.00	Leirin päätös	
	Lähtökahvit	
14.30	Hyvää kotimatkaa!	

6. SOLMUJA PARISUHTEESSA – KURSSI

6.1. KUVAILULEHTI

Kehittäjä / tekijänoikeuksien haltija Miten tekijänoikeudet rajaavat käsikirjan jakelua	Kataja – Kestävän parisuhteen kasvu ry. Käsikirjan saaminen ja käyttö edellyttää Kataja ry:n järjestämään ohjaajakoulutukseen osallistumista.
Kohderyhmä	Vaikeassa elämäntilanteessa tai kriisissä olevat parit/perheet
Keskeiset tavoitteet, vaikuttamisen alueet ja sisältö	<p>Parisuhdekurssin keskeiset tavoitteet:</p> <ol style="list-style-type: none">1. lisätä ymmärrystä puolisoiden välillä ja herättää empatiaa toinen toistansa kohtaan2. auttaa jäsentämään solmutilannetta: miten ja miksi siihen on tultu3. auttaa käsittelemään tunteita4. auttaa pääsemään selville, mitä kumpikin toivoo ja tahtoo, yhdessä ja erikseen, että ratkaisut voidaan tehdä tietoisesti ja harkiten5. opetella muutamia vuorovaikutuksen perustyökaluja6. tarjota osallistujille mahdollisuus vastavuoroiseen vertaistukeen. <p>Parisuhdekurssi on voimavarakeskeinen ja tähtää toiminnan muutokseen. Parisuhdekurssin sisältö koostuu 8 kokoontumiskerrasta, joihin kuuluu mm. lyhyitä alustuksia, yksilö- ja paritehtäviä, ryhmäkeskustelua ja toiminnallisia harjoituksia. Kurssiin kuuluu työkirja.</p> <p>Parisuhdekurssin teemat ovat:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Keitä me olemme? Tutustuminen ja kurssin sisältö2. Miten tähän on tultu? Yhteisen taipaleen tarkastelu3. Miltä tuntuu? Omien ja kumppanin tunteiden tunnistaminen4. Seksuaalisuus solmussa? Kehon viestien kuunteleminen5. Missä ollaan nyt? Solmutilanteen jäsentäminen6. Mitä tahdon? Toiveet, unelmat ja tavoitteet7. Miten toimitaan? Sanoista tekoihin8. Mitä eväitä saatiin? Yhteenvedo ja palaute
Ryhmän koko	Neljä paria (kahdeksan henkilöä).
Kesto (tapaamiskertojen määrä viikossa, montako viikkoa, kokonaistuntimäärä)	Kaksi leirijaksoa (2 x 3 leiripäivää), yhteensä 6 leiripäivää. Leiripäivien aikana on kahdeksan n. 2 tuntia (120 min.) kestävää kokoontumista. Lisäksi leirillä voi olla yhteistä vapaa-ajan ohjelmaa.
Ketkä voivat ohjata	Kurssin ohjaa aina koulutettu työpari. Kataja ry:n Solmuja parisuhteessa –kurssin ohjaajakoulutuksen käyneet henkilöt Koulutukseen hakeutumisen edellytyksenä on riittävä pätevyys ohjata kriisiryhmiä, esim. soveltuva ihmissuhdealan koulutus, sekä kokemusta ryhmän ohjaamisesta tai parisuhdetyöstä.
Ohjaajakoulutus	Kataja ry. järjestää 7 päivää (46 tuntia, 5 op.) kestävän ohjaajakoulutuksen. Koulutukseen liittyy Solmuja parisuhteessa –ryhmän ohjaaminen työparin kanssa.
Tilat ja tarvikkeet	Rauhallinen tila. Fläppitaulu, CD-soitin, muistiinpanovälineet.

6.2. SOLMUJA PARISUHTEESSA – KURSSIN ESITTELY

Solmuja parisuhteessa –kurssi soveltuu parisuhde- tai perheleirin ohjelmaksi vaikeassa tilanteessa oleville pareille sekä myös kriisissä oleville tai vakavasti eroa pohtiville pareille. Kurssi on tarkoitettu erityisesti pareille, joilla on halua ja motivaatiota pysähtyä tarkastelemaan suhdettaan.

Solmuja parisuhteessa -kurssilla katsotaan

- taaksepäin elettyyn elämään
- mikä on tilanne tässä ja nyt
- mihin suuntaan yhdessä tai erikseen halutaan olla matkalla.

Parisuhdekurssi on voimavarakeskeinen ja tähtää toiminnan muutokseen. Kurssi ei ole pariterapiaa ryhmässä, vaan sen tavoitteena on antaa rakenne, jonka avulla parit voivat ohjatusti itse käsitellä omaan kriisiään ja edetä ratkaisuprosessissa. Ohjaajat ja muut ryhmäläiset ovat apuna ja tukena tässä prosessissa.

Solmuja parisuhteessa –kurssi perustuu kurssiaineistoon, joka on kehitetty Kataja – Kestävän parisuhteen kasvu ry:n ja Kirkon perheasiain yksikön yhteistyönä. Aineisto on suunniteltu viikon tai kahden viikon välein tapahtuviin kokoontumisiin, mutta se soveltuu toteutettavaksi myös kahtena viikonloppukurssina tai kahdella leirijaksolla. Solmuja parisuhteessa -kurssille voidaan ottaa neljä paria.

Solmuja parisuhteessa –kurssin **tavoitteena** on:

1. Lisätä ymmärrystä puolisoitten välillä ja herättää empatiaa toinen toistansa kohtaan
2. Auttaa jäsentämään solmutilannetta: miten ja miksi siihen on tultu
3. Auttaa käsittelemään tunteita
4. Auttaa pääsemään selville, mitä kumpikin toivoo ja tahtoo, yhdessä ja erikseen, että ratkaisut voidaan tehdä tietoisesti ja harkiten
5. Opetella muutamia vuorovaikutuksen perustyökaluja
6. Tarjota osallistujille mahdollisuus vastavuoroiseen vertaistukeen.

Parisuhdekurssin ohjaa aina koulutettu ohjaajapari. Työskentelymenetelminä kurssilla käytetään yksilö- ja paritehtäviä sekä ryhmäkeskustelua ja jonkin verran toiminnallisia tehtäviä. Kurssiin kuuluu työkirja, jossa on myös kotitehtäviä. Kullakin kokoontumiskerralla ohjaajat pitävät lyhyitä alustuksia, antavat ryhmäläisille tehtäviä ja ohjaavat keskustelua. Osallistujat muodostavat vertaisryhmän. Muiden ryhmäläisten myötäeläminen ja toisten kokemusten kuuleminen on monen mielestä ollut ryhmän parasta antia. Ohjaajien tehtävänä on pitää ryhmä käsiteltävän asian äärellä ja ohjata prosessia. Ohjaajat auttavat ryhmäläisiä auttamaan itseään ja toisiaan.

Kokoontumisten aiheet ovat:

1. Keitä me olemme? Tutustuminen ja kurssin sisältö.
2. Miten tähän on tultu? Yhteisen taipaleen tarkastelu.
3. Miltä tuntuu? Omien ja kumppanin tunteiden tunnistaminen.
4. Seksuaalisuus solmussa? Kehon viestien kuunteleminen.

5. Missä ollaan nyt? Solmutilanteen jäsentäminen.
6. Mitä tahdon? Toiveet, unelmat ja tavoitteet.
7. Miten toimitaan? Sanoista tekoihin.
8. Mitä eväitä saatiin? Yhteenveto ja palaute.

Viikonloppukurssina tai leirimuotoisena Solmuja parisuhteessa -kurssi voidaan toteuttaa siten, että noin kuukauden välein on kaksi kolmepäiväistä kurssijaksoa. Ensimmäisellä jaksolla käydään läpi kokoontumiskertojen 1-5 aiheet. Toisella jaksolla käydään läpi lyhyt kertaus edellisen jakson aiheista sekä kokoontumiskertojen 6-8 aiheet. Kurssijaksojen välillä on mahdollisuus miettiä omaa prosessiaan ja sulatella rauhassa opittuja asioita ennen seuraavaan osioon siirtymistä. Leirimuotoisessa toteutuksessa aikataulu mahdollistaa myös perheiden yhdessäoloa ja vapaa-ajan ohjelman järjestämistä leirijaksojen aikana.

6.3. SOLMUJA PARISUHTEESSA –KURSSIN OHJAAJAKOULUTUS

Solmuja parisuhteessa –kurssin ohjaaminen edellyttää osallistumista Kataja ry:n järjestämään ohjaajakoulutukseen, joita järjestetään useamman kerran vuodessa. Lisätietoja ohjaajakoulutuksista saa Kataja ry:stä (www.katajary.info tai puh. 09-3487 3202).

Solmuja parisuhteessa –kurssin ohjaa aina koulutettu ohjaajapari. Ohjaajakoulutukseen osallistutaan yleensä oman työparin kanssa. Koulutukseen voi hakea henkilö, jolla on soveltuva ihmissuhdealan koulutus (esim. terveydenhuollon, sosiaalialan tai kirkollinen koulutus) sekä kokemusta ryhmän ohjaamisesta tai parisuhdetyöstä.

Solmuja parisuhteessa -ohjaajakoulutus kestää seitsemän päivää (46 tuntia) ja se toteutetaan useammassa osiossa. Koulutukseen liittyy Solmuja parisuhteessa –ryhmän ohjaaminen työparin kanssa. Koulutus muodostuu tämän ryhmän ohjaamiseen valmistautumisesta koulutuspäivissä, ryhmän ohjaamisesta kunkin omalla työpaikalla/paikkakunnalla ja yhteisestä työnhajauksellisesta työskentelystä jälkikäteen. Koulutuskokonaisuus työharjoitteluineen käsittää 3 opintoviikkoa.

Koulutuksessa käytetään työskentelymenetelminä tiedon jakamista, kirjallista työskentelyä, ohjausharjoittelua ja henkilökohtaista kokemuksellista työskentelyä, jonka tavoitteena on toimintatavan sisäistäminen. Koulutuksessa opitaan joitakin vuorovaikutustaitojen oppimiseen liittyviä työkaluja. Opiskelu kokonaisuudessaan perustuu toiminnalliseen ja vuorovaikutukselliseen oppimiseen, jossa jokaisella opiskelijalla on keskeinen rooli. Jokainen opiskelija tuo ryhmään aikaisemman kokemuksensa ja osaamisensa sekä oppimisprosessissa tapahtuvat uudet oivallukset. Tavoitteena on synnyttää uutta osaamista, jota kenelläkään ei ole aikaisemmin ollut olemassa.

Koulutus maksaa 500 euroa (v. 2007) sekä matka- ja majoituskustannukset ja päivärahat VES:n mukaan. Koulutuksen hintaan kuuluu Solmuja parisuhteessa –kurssimateriaali, joka sisältää opaskirjasein, ohjaajan kirjan sekä kurssilaisen työkirjan. Osaa materiaaleista on mahdollisuus ostaa kurssilaisille jaettavaksi.

Solmuja parisuhteessa -kurssimateriaali sisältää kaiken kurssilla tarvittavan aineiston: kokoontumiskertojen rungon, ohjeet, alustukset, harjoitukset ym. Aineisto soveltuu sellaiseen eri tavoin toteutettavien parisuhdekurssien käyttöön, koska aineisto antaa ohjaajille mahdollisuuden soveltaa sitä ryhmän ja tilanteen mukaan.

6.4. SOLMUJA PARISUHTEESSA –KURSSI VANKILAN PERHELEIRILLÄ

Solmuja parisuhteessa –kurssi sopii vankilan parisuhde- ja perheleirien ohjelmaksi vaikeassa elämäntilanteessa tai kriisissä oleville pareille. Tämä kurssi soveltuu erityisesti sellaisille pareille, jotka ovat osallistuneet aikaisemmin muunlaiselle parisuhde- tai perheleirille tai työstäneet parisuhteensa tai perheensä asioita yksilötyössä vankila-aikana.

Leirimuotoisena toteutuksena vankilan perheleirillä Solmuja parisuhteessa –kurssi soveltuu järjestettäväksi kahtena kolmepäiväisenä leirijaksona noin kuukauden välein. Leiriohjelmasa alkuperäiseen kurssimateriaaliin on lisätty perhekohtaiset keskustelut molemmille leirijaksoille sekä Tulevaisuuden aarrekartta –työskentely.

Vankilan perheleirillä on useimmiten mukana lapsia. Lapsia varten tulee olla riittävä määrä lastenohjaajia, jotka järjestävät lapsille ikätason mukaista ohjelmaa aikuisten ryhmien aikana.

Malli leirijaksojen ohjelmaksi vankilan perheleirillä on seuraavassa.

SOLMUJA PARISUHTEESSA –LEIRIEN OHJELMA

ENSIMMÄINEN LEIRIPÄIVÄ

10.30	Tervetuloa! Majoittuminen	
11.30	Lounas	
12.30	Tervetulotilaisuus! Esittelyt ja käytännöt	
13.30	Päiväkahvi	
14.00	Keitä me olemme? Tutustuminen ja kurssin sisältö	
-16.00		
16.15	Päivällinen	
17.30	Miten tähän on tultu? Yhteisen taipaleen tarkastelu	
-19.30		
20.00	Iltapala	
20.30	Hyvää yötä!	<i>klo 20.30 Ohjaajien palaveri</i>

TOINEN LEIRIPÄIVÄ

8.30	Aamupala	
9.00	Miltä tuntuu? Omien ja kumppanin tunteiden tunnistaminen	
-11.00		
11.30	Lounas	
	Lepoa, ulkoilua ja perheiden vapaata yhdessäoloa	
13.30	Päiväkahvi	
14.00	Seksuaalisuus solmussa? Kehon viestien kuunteleminen.	
-16.00		
16.15	Päivällinen	
17.00-	Vapaata yhdessäoloa	

	Perhekeskustelut (lastenohjaaja käytettävissä)	
20.00	Iltapala	
20.30	Hyvää yötä!	<i>klo 20.30 Ohjaajien palaveri</i>

KOLMAS LEIRIPÄIVÄ

8.30	Aamupala	
9.00	Missä ollaan nyt? Solmutilanteen jäsentäminen	
-11.00		
11.30	Lounas	
12.00-	Siivous ja pakkaaminen	<i>klo 12.00 Ohjaajien palaveri</i>
14.00	Lähtökahvit	
14.30	Hyvää kotimatkaa!	

NELJÄS LEIRIPÄIVÄ

10.30	Tervetuloa! Majoittuminen	
11.30	Lounas	
12.30-	Mitä nyt kuuluu? Edellisen jakson kertausta.	
13.30	Päiväkahvi	
14.00	Mitä tahdon? Toiveet, unelmat ja tavoitteet.	
-16.00		
16.30	Päivällinen	
17.00-	Vapaata yhdessäoloaika Perhekeskustelut (lastenohjaaja käytettävissä)	
20.00	Iltapala	
20.30	Hyvää yötä!	<i>klo 20.30 Ohjaajien palaveri</i>

VIIDES LEIRIPÄIVÄ

8.30	Aamupala	
9.00	Miten toimitaan? Sanoista tekoihin.	
-11.00		
11.30	Lounas Lepoa, ulkoilua ja perheiden vapaata yhdessäoloa	
13.30	Päiväkahvi	
14.00	Tulevaisuuden aarrekartta parisuhteen ja perheen kannalta	
-16.00		
16.15	Päivällinen	
18.00	Yhteinen illanvietto	
20.00	Iltapala	
20.30	Hyvää yötä!	<i>klo 20.30 Ohjaajien palaveri</i>

KUUKES LEIRIPÄIVÄ

8.30	Aamupala	
9.00	Mitä eväitä saatiin? Yhteenvedo ja palaute.	
-11.00		

11.30 Lounas
Siivous ja pakkaaminen

klo 12.30 Ohjaajien palaveri

14.00 Lähtökahvit

14.30 Hyvää kotimatkaa!

7. PERHETYÖHÖN LIITTYVÄÄ KIRJALLISUUTTA

- Airikka, Sauli: Parisuhteen roolikartta. Käyttäjän opas. Suomen Kuntaliitto, Helsinki 2003.
- Cacciatore, Raisa – Heinonen, Sanna – Juvakka, Essi – Oulasmaa, Minna: Pysytään yhdessä. Otava, Keuruu 2006.
- Helminen, Marja-Liisa – Iso-Heiniemi, Mari: Vanhemmuuden roolikartta. Käyttäjän opas. Suomen Kuntaliitto, Helsinki 1999.
- Hyppönen, Merja – Linnossuo, Outi: Intohimosalaatti. Leikkejä ja muita toiminnallisia menetelmiä. LK-kirjat, Saarijärvi, 2006.
- Junkkari, Kaija Maria – Junkkari, Lari: Läsna ja lähellä – seksuaalinen viisaus parisuhteessa. Otava, Keuruu 2006.
- Lajunen, Kaija ym. Turvataitoja lapsille. Turvataitokasvatuksen oppimateriaali. Stakes, Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus, Helsinki 2005.
- Matka jatkuu – ohjaajan kansio. Parisuhdeprojektin aineisto. Kataja – Kestävän parisuhteen kasvu ry. ja Wsoy, Porvoo 2004.
- Melin, Mie: Fångarnas barn. Rädda Barnen och författaren. Kristianstads Boktryckeri, 1998.
- Muilo, Juha: Voiko tuon kanssa elää? Virikkeitä parisuhteen hoitoon. LK-kirjat, Saarijärvi 2006.
- Perhe muurin toisella puolella. Työryhmän mietintö. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2003. Vammala 2003.
- Rakasta lasta, Suojele lapsuutta. Kymmenen teesiä vanhemmuudesta ja lapsen hyvästä elämästä. Lasten Keskus, 2003.
- Rautiainen, Mari (toim.): Vanhemmuuden roolikartta. Syvennä ja sovela. Suomen Kuntaliitto, Helsinki 2001.
- Reijonen, Mikko (toim.): Voimaa perhetyöhön. Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. PS-kustannus, Keuruu 2005.
- Sassi, Tarja – Huhtimo, Petra (toim.) Kun perhe lusii – opas vapaudessa rikostaustaisten henkilöiden ja heidän perheidensä kanssa toimiville. Kriminaalihuollon Tukisäätiö, Oppaita 1/2006. Helsinki 2006.
- Taitto, Annika: Huomaa lapsi. Päihdeongelma perheessä. LK-kirjat, Jyväskylä 2002.
- Törrönen, Hannele (toim.): Matkalla muutokseen. Kokemuksia perhekuntoutuskursseista. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 26/2001.

8. PERHETYÖTÄ TEKEVIEN TAHOJEN YHTEYSTIETOJA

Ensi- ja turvakotien liitto www.ensijaturvakotienliitto.fi
Kataja – Kestävän parisuhteen kasvu ry. www.katajary.info
Lastensuojelun Keskusliitto www.lskl.fi
Lyömätön linja www.lyomatonlinja.fi
Mannerheimin Lastensuojeluliitto www.mll.fi
Parasta lapsille ry. www.parastalapsille.fi
Pelastakaa Lapset ry. www.pelastakaalapset.fi
Pesäpuu www.pesapuu.fi
Vankien omaiset ry. www.krits.fi/vankienomaiset/toiminta
Vapautuvien tuki ry. www.vapautuvientuki.fi
Väestöliitto www.vaestoliitto.fi